№ 123 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 9 ՅՈՒՆԻՍԻ | 1910 | ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 9 ՅՈՒՆԻՍԻ № 123

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի:
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կօպէկ.
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

„ՌՕՍՍԻԱ“ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Այսուհետեւ ապահովագրում է նոյնպէս

ՓԱԿԱՆՔԸ ԿՈՏՐԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑՈՎ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԴԵՄ

Այդօրինակ ապահովագրութեամբ հնարաւորութիւն է տրվում ապահովել ոչ միայն գողացված ՇԱՐԺԱԿԱՆ ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ ԿԱՅՔԵՐԻՑ ԱՌԱՋԱՑԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ, այլ և գողացվելու ժամանակ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՍԱՐՔ ՈՒ ԿԱՐԳԻ ՀԵՏ ՊԱՏԱՀԱԾ ՓՉԱՑՈՒՄԸ.

Յայտարարութիւնները ապահովագրութիւնների համար ընդունվում են և ամէն տեսակ տեղեկութիւններ հաղորդվում են Վարչութեան մէջ՝ Ս.-Պետերբուրգում (Մօրսկայա, № 37), և Ընկերութեան բաժանմունքում, Թիֆլիս (Սերգիեվսկայա, № 12). (Կ. Հ.) առ. 691. 2—2

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

„Մշակի“ խմբագրութիւնը յիշեցնում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են 5-ական ռուբլի, չուշանալ ուղարկել մնացորդ 5 ռուբլին, որպեսզի յուլիսի 1-ից լրագրի առաքման գործում ընդհատում տեղի չունենայ:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԻ ԱԻԱԳ ԱՐ. Ն. ՄԻԼՕՎԸ,

Մանթաշեան Առևտրական Ուսումնարանի Նոր կառուցվելիք շինութեան աշխատանքների գրաւոր աճուրդը չը կայանալու պատճառով, հրաւիրում է ցանկացողներին, որոնք կուզենան մասնակցել նոր աճուրդի սակարկութեան, որ տեղի կունենայ ուրբաթ, յունիսի 11-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին: Աճուրդը կը լինի թէ բանաւոր և թէ գրաւոր—փակ ծրարներով, ըստ որում՝ ծրարներով գներ առաջարկողները չեն թոյլատրվի բանաւոր աճրդախօսութեան, և ընդհակառակը:

Աշխատանքների նախահաշիւը, պայմանները և շինութեան նախագիծը կարելի է տեսնել Վաճառականական Կամերայի շէնքում (Արմեանսկի բազար, Բորսա) ամէն օր՝ առաւ. ժամը 10-ից մինչև ժ. 1-ը ցեր.: (առ.) 712. 1—1

ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ ԱՌԱՋ

—

Խօլերան ամենևին կասակ չէ անում:

Նա յանկարծ այնպիսի բռնկումներ ցոյց տուեց, որ ակամայից մեծ երկիւղ է առաջ բերում, թէ մի գուցէ նա ընդարձակ ծաւալ ստանայ և սարսափելի կոտորածներ անի:

Մանաւանդ յուզալից են Ռօստովից եկած տեղեկութիւնները: Հեռագիրը հաղորդեց, որ վերջին օրը հիւանդացել են 708 և նրանցից մեռել 197 հոգի:

Դրանք ահալի թւեր են:

Նրանք ցոյց են տալիս, որ վտանգաւոր հիւանդութիւնը ունի մեծ վարակիչ ոյժ, արտայայտվում է սուր ընթացքով և տալիս է մահացութեան առակալի տոկոս:

Անշուշտ՝ այդտեղ մեծ դեր են խաղում Ռօստովի առողջապահական պայմանները, որոնք գտնվում են շատ անբաւարար վիճակի մէջ: Նոյն Ռօստովում նախանցեալ 1908 թւին, երբ խօլերան բուն դրեց, նա շատ արագ զարգացաւ և սպառնական բնաւորութիւն ստացաւ արտայայտվելով ճակատագրական երևոյթներով:

Խօլերան կանգնած է և մեր երկրի դռների առաջ:

Երթևեկութիւնը, որ անդադար կատարվում է մեր երկրի և Ռուսաստանի հիւսիսի հետ, ամէն օր մեզ շփման մէջ է դնում այն վայրերի հետ, ուր կոտորածներ է անում խօլերան:

Եւ ուրեմն, զարմանալու ոչինչ չի լինի այն բանում, եթէ վաղը միւս օր խօլերայի դէպքեր պատահեն և Անդրկովկասի զանազան տեղերում:

Սակայն խօլերայի տարածումը կախված է այն հանգամանքից, թէ արդեօք կա՞յ հող նրա պատուաստման համար, արդեօք կա՞ն նրա զարգացման համար նպաստաւոր պայմաններ:

Որ Անդրկովկասի մեծագոյն մասի առողջապահական պայմանները վերին աստիճանի անբաւարար վիճակի մէջ են, դա վեր է ամէն կասկածից: Մենք սարսափելի հակառողջական ազդեցութիւններով ենք շրջապատված: Եւ անշուշտ, ամէն մի ճակատագրական հարցաքննութիւն պահած ունի մեզ համար ահաւոր անակնկալներ:

Խօլերայի տարածման գործում մանաւանդ մեծ դեր է խաղում ջուրը, որի մաքուր կամ վարակված լինելը որոշում է իրերի վիճակը մեծ չափով:

Թիֆլիս քաղաքի ջրանցքը կարողացել է անցեալում ազատ մնալ խօլերայի սաղմերից և փրկել է ժողովրդին այդ միջոցով վարակվելուց: Արդարև խօլերայի սաղմերը, որոնք շատ արագ բազմանում են ջրի մէջ և միլիոններով ապրում նրա մէջ, կարող էին սարսափելի աղէտ բերել քաղաքացիների գլխին, եթէ նրանք մուտք գործէին ջրամբարների մէջ:

Ուրիշ քաղաքներում և մանաւանդ գիւղերում այնքան էլ ապահով չէ իրերի դրութիւնը, որովհետև փակ ջրանցքներ չը կան և վարակումը կարող է կատարվել աւելի ազատ կերպով:

Բացի ջրից՝ առողջապահական միւս բոլոր պայմաններն էլ ունեն իրանց ազդեցութեան որոշ աստիճանը հիւանդութեան պատուաստման և զարգացման վրա:

Եւ մեր Անդրկովկասի ազգաբնակութեան առաջ դրված է առողջապահական ինքնապաշտպանութեան խոշոր հարցը:

Եթէ մենք ընդունակ լինենք հող չը տալու խօլերայի սաղմերի պատուաստման համար, նպաստաւոր պայմաններ չը ստեղծելու նրա զարգացման համար, այն ժամանակ մենք կարող կը լինենք բշել թշնամուն մեր երկրից և ազատել մեր ազգաբնակութիւնը նորագոյն զոհերից:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Պեկին, 7 յունիսի

Խորհրդակցական պալատների գաւառական ներկայացուցիչները, որոնք պատկանում են գիտնական և առևտրական շրջաններին, քաղաքական կլուբներին և ազգաբնակութեան այլ և այլ դասակարգերին, չինական և օտարերկրեայ գաղթականներին, մանջուրական ազգաբնակութեան, թւով 149 հոգի, ցէնզուրական հիմնարկութեան միջոցով ներկայացրին երկրորդ խնդրագիրը պարլամէնտի շուտափոյթ բացման մասին: Ցէնզուրատը ընդունեց պատգամաւորներին սիրալիր կերպով և խոստացաւ անմիջապէս զեկուցել խնդրի մասին բարձրագոյն հայեցողութեան:

Լրագրական տեղեկութիւնների համաձայն, վճռված է կայսեր կրթութեան ծրագրի մէջ մտցնել նաև ռազմական ուսմունքը: (Հ. Գ.)

«Daily Telegraph» լրագիրը հաղորդում է, որ Անգլիայում, Օլդէրշոտ զօրաբանակատեղում լուր է տարածվել այն մասին՝ թէ երկու հեռևակ [illegible] հրաման են ստացել անմիջապէս պատրաստվել Եգիպտոս ուղևորվելու համար:

—

Մօգիլեվ, 7 յունիսի

Դնեպր գետով քաղաքի գլխաւոր մասից բաժանված Մոսկվայեան արուարձանում սկսված հրդեհը շարունակվում է:

Կրակը առանձնացրին երեկոյեան մօտ ժամը 7-ին: Այրվել են մօտ 600-ի չափ տախտակաշէն տներ, քարաշէն և փայտաշէն եկեղեցիները, ժողովրդական տունը, մի քանի ժողովրդական տներ, բազմաթիւ տնայնագործական և կաշեգործական գործարաններ իրանց ապրանքներով: Մարդկային զոհերի թիւը հասնում է 10-ի:

Եկեղեցական գոյքի խոշոր մասը ազատված է:

Մի ամբողջ ամիս տևող չորային եղանակի, նոյնպէս և փոթորիկների պատճառով, կրակը արագութեամբ տարածվեց և անհնարին դարձրեց հրդեհի դէմ մաքառելը:

Քամին կրակը գցեց երկու վերստաչափ հեռաւորութեան վրա գտնվող Պօլովկա գիւղը, ուր լափեց գիւղացիների ստացուածքը: Ազատված է աննշան մաս: Խճուղու կամուրջները, որոնք միացնում են արուարձանը և զօրաբանակատեղին քաղաքի հետ, անվնաս են մնացել:

Վնասները 100,000 ռուբլիների են հասնում: (Հ. Գ.)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

—

Թէհրան, 7 յունիսի

Պարսից կառավարութիւնը նօտա ուղարկեց ռուսաց դեսպանին, որի մէջ ասված է, որ արդէն սկսված է քննութիւն ռուսական Աստարայի մաքսատան և կարանտինայի վրա եղած հրացանաձգութեան առիթով և արտայայտում է խորին ցաւակցութիւն այդ վիրաւորական դէպքի առիթով: (Հ. Գ.)

—

Թէհրան, 7 յունիսի

Ռուսահպատակ Սավլաևի սպանութեան առաջը չառնող Մազանդարանի նահանգապետը արձակված է իր պաշտօնից:

Աստրաբադի հիւպատոսարանը տեղական իշխանութիւնից ստացել է 5000 թուման տուգանք: (Հ. Գ.)

—

Սալօնիկ, 7 յունիսի

Մալէսիայում և Խասսիայում գործող Շէվքէթ և Օսման փաշաների դիվիզիաները ընդհարում ունեցան ապստամբների հետ և ոչնչացրին մի քանի կուլեր: (Հ. Գ.)

—

Պարիզ, 7 յունիսի

Ֆրանկօ-օսմանեան լիգայի և օսմանեան առևտրական պալատի կողմից ի պատիւ օսմանեան միսսիայի տրված բանկէտում Պիշօնը յայտնեց, որ ուրախ է Ֆրանսիայի և Թիւրքիայի դարաւոր բարեկամութիւնը ամրապնդող միսսիայի այցելութիւնից, որը գործնական արտայայտութիւն է տալիս երկու երկիրների հայեացքների ու նիւթական շահերի ընդհանրութեան: (Հ. Գ.)

ՊՈԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

—

Կ. Պօլիս, 29. մայիս

Համբարձման տօնի օրը, որ սովորաբար Եդի-Կուլէի ազգ. հիւանդանոցի տարեդարձը համարուած է այդ շէնքին հիմնարկութենէն ի վեր, կատարուեցաւ նոյն հաստատութեան 75-ամեակը: Ինչպէս սովորութիւն է, նոյն օրը պատրիարքը պատարագեց «ի հանգիստ հոգւոյ» ամէն անոնց, որոնք հիւանդանոցի հիմնադիրն ու բարերարը եղած են. այդ ամէնքին մէջ գլխաւորաբար կը յիշուի Յարութիւն Ղազէզ ամիրա, որ առաջին հիմնադիրը եղած է իր հաստատութեանը, կառուցած է շէնքեր, հողեր և ուրիշ եկամուտի աղբիւրներ:

Նոյն օրը տարեկան տեղեկագիր մը տուած է հոգաբարձութիւնը, որով կը հասկցուի, թէ հիւանդանոցը ունի տարեկան 12,000 ոսկիի ծախք, կէսը հաստատ եկա- [illegible] բիւրներէ: «Եւ որովհետև,—կըսէ հոգաբարձութիւնը,—ազգին ուշադրութիւնը առհարկի, ուրիշ կողմ դարձուած է երկու տարիէ ի վեր, հիւանդանոցը զրկուած է նախկին հոգածութենէն, և այսօր ունի 7000 ոսկի պարտք: Այդ ամենուն մէջ,—կըսէ հոգաբարձութիւնը,—ճամբու դրած է ներքին տեսուչը, այդ պաշտօնին մէջ ունեցած անբաւականութեանը համար, և անոր տեղ ուրիշ մը պաշտօնի կոչած»:

Հիւանդանոցը, Պօլսի մէջ, իր այն պայմաններովը, ուր ցարդ ունեցած է, կամ գոնէ մինչև օսմ. սահմանադրութիւնը, զարհուրելի բեռ մը եղած է ազգին. տարիներով հիւանդներու հետ խառնած է Պօլիսը, ամէն բարերարութիւն սեփականացուած է այդ անհուն փորին, որ առասպելեալ ծակ կարասին պէս ո՛չ լեցուեցաւ և ո՛չ ալ պիտի լեցուի:

Ամէն ատեն ալ զեղծումները անպակաս եղած են, օրինակ՝ գողութիւն դրամի, սպասներու, ուտեստներու, անկարող պաշտօնեաներու գործածութիւն տարիներով, յանձնարարուած հիւանդներու պատսպարութիւն, ունևոր հիւանդներ՝ կարօտ հիւանդներու պէս ընդունիլ, և ուրիշ այս կարգի ամէն տեսակ խայտառակութիւն:

Ի՞նչ պիտի խորհիք, երբ ըսեմ, թէ ճամբու դրուած ներքին տեսուչը, որ արձկուած է՝ պաշտօնին ունեցած անձեռնհասութեանը համար, քսան տարիէն աւելի գտնուած է այդ հաստատութեանը մէջ, օգնական տեսչութենէ բարձրանալով գլխաւոր տեսչութեան: Չէ՛ք զարմանար, կամ թէ չէ՛ք զայրանար: Ես արդարացի կը գտնեմ արդի հոգաբարձութեան կարգադրութիւնը. միայն չեմ կրնար ըմբռնել, թէ ինչպէս իրարու յաջորդող հոգաբարձութիւնները չկրցին կամ չուզեցին տեսնել այդ պաշտօնէային անձեռնհասութիւնը առաջին օրուընէ իսկ:

Պօլիսը այնքան զբաղած է հիւանդանոցով ու այնքան անհաշիւ կերպով, որ մարդ ակամայ կը քարանայ գթութեան յարկի մը դէմ և տեսակ մը ցաւագին բաւարարութիւն կը զգայ, որ ազգը ժամանակ չէ ունեցած այդ հիւանդ շէնքով զբաղելու: Թերևս միջոց մը ըլլայ այս ուղղութիւնը, որ ազգը քիչ մըն ալ աւելի իր նայուածքը դարձնէ դէպի կեանքեր, թարմ և առոյգ կեանքեր, որոնք պէտք ունին հանուրքին հոգածութեանը՝ նոր ուժերով ապրելու զիրենք շրջապատող և կլլող տարրերու հետ:

Այս օրերս կարևոր նուիրատուութիւն մը եղած է Պօլսէն Եգիպտոսի Բարեգործական Ընկերութեանը. օր. Աննա Զամիչ և Յով. Ալլահվերտի՝ իւրաքանչիւրը 400-ական անգլիական ոսկի (8000 ր.) տուած են: Նուիրատուութիւնը երկու տեսակէտով ունի իր նշանակութիւնը. առաջին՝ որ տուողները կը պատկանին հայ-կաթօլիկ համայնքութեան, երկրորդ՝ որ գումարը ինքնին աչքի զարնող գումար մըն է:

Ցարդ, հայ հանուրքի համար, Բարեգործականի պէս հաստատութիւն մը ունեցած չենք, որ կեդրոն ըլլայ համազգային գուրգուրանքի և համագործութեան: Միացեալ Ընկերութիւնը թէև միջոց մը եղած է այդ կարգի փոքր գործունէութեան, բայց չէ առ, ինչ որ կը խոստանայ ըլլալ,—ակզբնաւորութեանը նայելով,—Բարեգործականը: Ահա առաջ ալ, ուրիշ հայ-կաթօլիկ մը, կարծեմ Արտաշէս Հիւրմիւզեան, տուած է 200 ոսկի:

Թերզեան պատրիարքը Մերսինէ շոգենաւ նստած է դէպի Պօլիս: Իրեն ողջերթ գացած են ամէն դասակարգի հայեր: Պօլսի մէջ, հաւանաբար, պիտի ըլլայ համազգային ընդունելութիւն մը, որովհետև Թերզեանի պատրիարքական ընտրութեան յաջողութեանը այնքան աշխատեցան հայ-կաթօլիկ ազատականներ, որքան հայ-լուսաւորչական ազատ թերթերն ու ազատասէրները:

Մեծ յոյս կայ, որ Թերզեանի պատրիարքութեան օրով հայ հաւատացեալներու մէջ տեղի կունենան պատմութեան մէջ արժէքաւոր բարեփոխութիւններ համազգային փոխադարձ ըմբռնումներու. Բարեգործական Ընկերութեան պէս ուրիշ այլ և այլ կարգի նոր համագործութեանց ձեռնարկներ կըլլան, և միևնոյն ազգի զաւակները, ունենալով իրենց առանձին կրօնական պարտականութիւններն ու եկեղեցական ըմբռնումները, կը գրկակցին ազգային բոլոր պարտականութեանց մէջ, թքելով այն մոլեռանդութեան, նեղմիտ հայեացքներու և իրերադու ատելութեան վրայ, որ ուծացած ըրին մեզ, դարաւոր ազգութիւն մը.

Ազգին մէկ պատուամիտ մասը, որ պահպանողականներու աչքով համաեաղաեացի, հակակրօն կը ճանչցուի այսօր, Թերզեանի ընտրութեանը մէջ ցոյց տուաւ, թէ համակրանքով կը շրջապատէ ո՛չ թէ լուսաւորչական-հայ հոգևորականներէն զանոնք, որ արժանիք ունին, բան մը կարժեն ազգային կեանքի մէջ, այլ և հայ-կաթօլիկ հոգևորականն ալ, կը բաւէ որ Թերզեանի պէս անցեալ գործունէութիւն ունենայ, դրական ապացոյցներ տուած ըլլայ իր համազգային ըմբռնումներուն, ինչ որ ըլլաւ կիլիկեան ազգային աղէտքներու մէջ:

Մահմուդ Շէվքէթ փաշա երէկ դարձաւ Ալբանիայէն ռուսական շոգենաւով մը: Մեծ համակրանքով ընդունելութիւն եղաւ իրեն: Իր դարձին կը սպասուէր՝ կրետական հարցին մէջ պետութեան դրական միջոցներուն վրայ խորհրդակցելու համար:

Գաւառներէ եկած լուրերը, ամէն օր, յուլիսի տաքութեան չափ այրող ու խանձող են: Այդընէն 70 տարեկան իւլեմա մը հրաւէր կը կարդայ «Ենի-Գազէթայի» մէջ իր կրօնակից պաշտօնեաներուն, ըսելով թէ ինքը պատրաստ է թողուլ իր տունը, պատանքը՝ վզին, շէրիաթի սուր ձեռքը, կուրանը՝ կուրծքին վրայ, քալելու դէպի Կրետէ՝ ցոյց տալու ըմբոստներուն, թէ որքան մեծ է շէրիաթին Ալլահը: Յունում, ոգևորութիւն ամէն կողմ. ունևորներ յանձն կառնեն խնամել կամաւորներու ընտանիքը, զաւակները, անոնց ճամբու ծախքը, ռազմական պէտքերը:

Բոյկոտաժը սկսած է հելլէն շոգենաւներու դէմ. Տրապիզոնի, Սամսոնի, Կիրասոնի նաւավարները դաշնակցած են: Թուրք թերթերը խորհուրդ կուտան կառավարութեան՝ Պոլսէն դուրս նետել հելլէն հպատակներէն անոնք, որ կասկածելի կրնան համարուիլ: Կառավարութիւնը զգուշաւոր է:

Անդին Աթէնք, եկած լուրերու համաձայն, կը պատրաստուի տաք ընդունելութիւն մը ընել իր թագաւորին՝ Եւրոպայէ դարձին, այն յուսով թէ կրետական հարցը պարզած է դիւանագէտներու աչքին, և մայր-հայրենիքի հետ Կրետէի միացումը յաջողցուցած: Կը վախցուի որ թագաւորը յուսացուած աւետիսը չբերէ, և Աթէնքը պաղ ջուրի մէջ նստի:

Այդ լուրերուն մէջ ցուրտ լուր մը. երէկ, գիշերուան առաջին ժամուն, Պօլսի կամուրջին մօտ, անծանօթէ մը գնդակահար սպանուած է «Սէդայի Միլլէթ» («Ազգային արձագանք») թերթին արտօնատէրը, Սաիդ Մեհմէդ, 30 տարեկան, որ, մարտի 31-ի յուզումներու ատեն, «Հիլալ» անունով թերթին մէջ բուռն յօդուածներ գրեց Համիդի դէմ և պահանջեց անոր գահընկէցութիւնը: «Հիլալը» դադրեցաւ երեք օրէն:

Ոստիկանական քննութիւնները կը շարունակուին: Վիրաւորը անմիջապէս մեռած է: Ցարդ ո՛չ մէկ հետք. ո՛չ ոք գիտցած է, թէ ինչ բանի զոհ գացած է: Իր հանգիստաւոր թաղումին ներկայ գտնուեցան այսօր տեղական մամուլի բոլոր ներկայացուցիչները:

Շահէն

ԳԱԲՐԻԷԼ ԷՖ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

—

Թիւրքական պարլամենտի սեսսիայի լրացման նախօրեակում՝ մայիսի վերջերին Պօլսի արուարձաններից մէկում, Բօսֆորի գեղանկար ափում գտնվող սուլթանական Հիւնքեար-Իսկելէսի պալատում մօտ ժա-

ժամանակներս տեղի է ունեցել պառլամենտական մի ճաշկերոյթ, որին մասնակցել են կառավարութեան անդամները, պատգամաւորներն ու սենատորները։

Այդ ճաշկերոյթը կրում է եղել, խսկապէս, օսմանեան միութեան շատ աջող մի ցոյցի բնոյթ, ուր սուլթանի բարձր հովանաւորութեան ներքոյ ի մի համախմբվելով կառավարութեան ներկայացուցիչները, վերին ու ստորին պալատների բոլոր կուսակցութիւնները, իրանց ճառերով ընդգծեցին համերաշխ աշխատութեան անհրաժեշտութիւնն ու հնարաւորութիւնը։

«Р. В.» լրագրի պոլսական թղթակիցը տալով այդ ճաշկերոյթի մէջ արտասանված ճառերի բովանդակութիւնը,—գլխաւորապէս պատգամաւորների ճառերի,—վերջում աւելացնում է.

«Հարկաւոր է այնուամենայնիւ նկատել, որ սենատորների մէջ ևս քիչ չեն այնպիսի մարդիկ, որոնց հայեացքները իրանց վրա կրում են իսկական ազատամտութեան կնիքը։ Դրանք այնպիսի մարդիկ են, որոնք կարող էին ամենայն պատւով մտնել առաջաւոր երկրի ամեն մի կուսակցութեան կազմի մէջ։

«Կանգ առնենք թէկուզ հենց առեւտրի և արդիւնաբերութեան նախկին մինիստր Գաբրիէլ էֆ. Նորատունկեանի ճառի վրա, որը նա արտասանեց «բացառիկ դրութիւնների» հարցի քննութեան ժամանակ սենատի վերջին նիստերից մէկում։ Խօսելով սահմանադրութեան 128-րդ պարագրաֆի մասին, որը վերաբերում է զինւորական դրութիւն մտցնելու հարցին, նա ասաց. «Զինւորական դրութիւնը ցանկալի ինստիտուտների թւին չէ պատկանում։ Ազգաբնակութիւնը զինւորական դրութեան ռէժիմի օրերում երբեք չէ կարող քաղաքական հասունութեան հասնել։ Իրաւ է, մեր զինւորական դրութիւնը շատ քիչ է ճնշում ազգաբնակութեան ազատութիւնը, բայց հարկաւոր է մտածել ապագայի մասին, ազգի քաղաքական դաստիարակութեան մասին։ Այդ պատճառով պէտք է սահմանադրութեան մէջ մտցնել մի նոր պարագրաֆ, որի համաձայն զինւորական դրութիւն յայտարարող ուկազը իր զօրութիւնը կորցնէր 3 ամիս անցնելուց յետոյ և նրա տեւողութիւնը շարունակելու համար պահանջէր երկու պալատների հաւանութիւնը։ Ճշմարիտ է, զինւորական դրութիւն մտցնելը շատ դիւրացնում է կառավարութեան աշխատանքը։ Սակայն չը պէտք է մոռացութեան տալ Կավուրի այն նշանաւոր ֆրազան, որը նա ասել էր իբրև պատասխան Իտալիայում զինւորական դրութիւն մտցնելու առաջարկի դէմ. «Զինւորական դրութեան օգնութեամբ առաջին պատահած յիմարն անգամ կարող է երկիրը կառավարել»։ Ժողովրդական ներկայացուցիչների պարտականութիւնը նրանում չէ կայանում, որպէսզի այդօրինակ միջոցներով դիւրացնեն կառավարութեան աշխատանքները, այլ նրանում, որ ազգաբնակութեանը տան քաղաքական և քաղաքացիական դաստիարակութիւն, որը հնարաւոր է միայն լիակատար ազատութեան ռէժիմի ժամանակ»։

Սենատը միացել է Նորատունկեանի կարծիքին և առաջարկել է նրան էլ մշակել համապատասխան մի օրինագիծ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Մ. Ղարաքիլիսա, 4 յունիսի

Ամառային ուրախ սեզոնը մեզանում էլ արդէն սկսվել է։

Համարեա ամեն օր երկաթուղին մեզ հիւր է բերում, Կովկասի զանազան քաղաքներից, ամառանոցաւորների ստուար խմբեր, որոնք ամառվայ շոգ ամիսները այստեղ են ուզում ապրել։

Վարձված են բաւականաչափ բնակարաններ։

Գիւղական միակերպ, ձանձրալի կեանքը կենդանութիւն է ստացել։

Ղարաքիլիսան իր գեղեցիկ շրջակայքով, առողջարար կլիմայով, քաղցրահամ աղբիւրներով և բազմաթիւ այլ բնական ու արհեստական պայմաններով կարճ ժամանակամիջոցում կարողացաւ գրաւել օտարականների ուշադրութիւնը։

Հասարակութեան գիտակից մասը, աչքի առաջ ունենալով գիւղի անմիջական շահերը և ապագայ առաջադիմութիւնը, ամեն կերպ աշխատում է ստեղծել եկւորների համար ապրուստի հեշտ և կանոնաւոր պայմաններ։

Տանուտէրը նշանակում է կենսական մթերքների գների որոշ նորմա և խիստ հսկողութիւն տեղիս մանրավաճառների և մսավաճառների վրա՝ զսպելու նրանց անվերջ կամայականութիւնները։

Ամառանոցաւորներին, հոգեկան ու մտաւոր զուարճութիւն տալու համար, ծառայելու է տեղիս բոտոնսան, ուր շաբաթը մի քանի անգամ լինելու են ներկայացումներ, երեկոյթներ և այլն։

Վերջապէս հաստատ աղբիւրներից տեղեկանում ենք, որ յունիսի 13-ից կրկին այստեղ բացվելու են ամառային կաթնատնտեսական կուրսերը, ուր անցեալ տարվայ նման լինելու են գիւղատնտեսութեան զանազան ճիւղերի մասին մի շարք սիստեմատիկ դասախօսութիւններ, փորձեր, ցուցադրութիւններ և այլն։

Թող յարմար առիթից օգտվեն մեր գիւղական ուսուցիչները, շատացնեն այստեղ թէ կազդուրվելու և թէ ծանօթանալու կաթնատնտեսական կուրսերի աշխատանքների հետ։

Մ. Ղ.

—

Վերին-Աղդան, 2 յունիսի

Գիւղումս տարածված է խոզերի, հաւերի և շների հիւանդութիւն և անհնարին չափով կոտորում է. վնասը տասնեակ հազարների է հասնում։

Ապրիլի 27-ից սկսած համարեա ամեն օր մեզանում անձրև է գալիս, որի պատճառով արտերը դեղնել են։ Մայիսի 25-ի երեկոյեան ժամը $5^1/_2$-ին սկսեց կարկուտ տեղալ և տևեց երկու րոպէ. միայն շնորհիւ այն հանգամանքի, որ եղանակը քամի չէր, այլ պայծառ արև, կարկուտը վնաս չը հասցրեց։ Ժողովուրդը սարսափի մէջ է։

Մ. ք. Տէր-Յարութիւնեան

—

Շուշի, 5 յունիսի

Բժիշկ Նիկ. Եարամիշեանը, ինչպէս լսեցինք, այս օրերս կը գայ Շուշի։

Քաղաքագլխի հարցը այժմ Շուշի քաղաքում անորոշ դրութեան մէջ է. լսում ենք, որ բժիշկը առաջարկութիւն է ստացել ստանձնելու այդ ծանր պաշտօնը։ Մենք խորհուրդ ենք տալիս ձեռքից բաց չը թողնել Եարամիշեանին, որովհետև այս րոպէիս քաղաքի համար անհրաժեշտ ենք համարում մի անաչառ, ազնիւ և խելօք մարդու, և մի այդպիսի անձնաւորութիւն, մեր կարծիքով, Ն. Եարամիշեանն է։

Ա. Կ.

—

Գանձակ, 7 յունիսի

Ամսիս 6-ին տեղի ունեցաւ Մ. Աֆանասեանի միջոցներով նոր կառուցված՝ ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու ծխ. դպրոցի շէնքի օրհնութիւնը և հանդիսաւոր բացումը։

Առաւօտեանից եկեղեցու զանգերը միապաղաղ հնչվում էին։ Երկսեռ ժողովուրդը խումբ-խումբ կամ հատ-հատ շտապում էր եկեղեցու բակը։ Ամենքը հիացմունքով դիտում էին տասն դասարանից բաղկացած՝ լայն ու ընդարձակ և բոլոր յարմարութիւններով, դահլիճից բաղկացած երկյարկանի հսկայ շինութիւնը։

Մի օր առաջ բարերարը անձամբ ռուս, հայ ու թուրք պաշտօնական անձերի և թէ տեղական պետական և այլ դպրոցական հաստատութիւնների ղեկավարներին հրաւիրատոմսով խնդրել էր նրանց ներկայութիւնը։ Իսկ հոգաբարձութիւնը յարմարութիւն էր ստեղծել հիւրերին ընդունելու և կարգ պահպանելու համար։

Ժամը 10-ին եկեղեցու բակում ասեղ ձգելու տեղ չը կար։ Պատարագը վերջանալուց յետոյ հոգևոր ամբողջ դասը, իր հետ ունենալով հանդիսականներին, թափօրով դիմեց դպրոցի գլխաւոր մուտքին։ Դահլիճը, որ յարմարեցված է թատրոնական բեմի համար ևս, զարդարված էր Գայսեր, Թագուհու, բարերար Աֆանասեանի նկարներով և թարմ կանաչներով։

Օրհնութեան արարողութիւնը վերջացաւ։ Օրվայ պատշաճ ճառեր խօսեցին Ղ. ք. Ենգիբարեանը, բժ. և հոգաբարձու՝ Վ. Ազիբեկեանը, աւ.-ուսուցիչ՝ Յ. Երիցեանը և ուսանող Ա. Բաբասեանը։ Հանդէսը վերջացաւ ժ. $2^1/_2$-ին։ Ոգևորութիւնը ընդհանուր էր։ Հանդիսականները մէկ-մէկ մօտենալով բարերարին՝ շնորհակալութիւն յայտնեցին ու ցրվեցին. իսկ նրանց, որոնք հրաւիրատոմսերով էին հրաւիրված, ճաշ տրվեց։ 31,000-անոց դպրոցի շէնքը իր բոլոր յարմարութիւններով՝ բաւական չէ ունենալ, այլ հարկաւոր է նրա նիւթական բարւոքումը։

Սարգօ

—

Թէլաւ, 31 մայիսի

Ամսիս 30-ին Թէլաւի ս. Աստուածածին և ս. Գէորգ եկեղեցիներում կայացաւ երկրորդ և վերջին ժողովները։ Առաջինում մասնակցում էին 25 ծխականներ, իսկ երկրորդում՝ 20։ Առաջինում պատուիրակ ընտրվեց միաձայն Արշակ Կիրակոսեանց, իսկ երկրորդում Մ. Եալաղեանց։ Առաջինը մի չէզոք, ինտելիգենտ երիտասարդ է։ Առաջինը ընտրվել է ժողովրդի ցանկութեամբ, իսկ երկրորդը՝ գործակալի առաջարկութեամբ։ Առաջինի ընտրութիւնը աջող է։

Ծխական

ԲԱԳՈՒԻ ՀԱՅ ԾԽԱԿԱՆՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԸ *)

(Քահանաների ռոճիկ նշանակելու առիթով)

—

Բագու, 30 մայիսի

Այս անգամ հինգերորդ ժողովը նշանակված էր ժամը 10-ին, այսօր. այս անգամ սովորականից երկու ժամ առաջ էին նշանակել ժողովը, որպէսզի ուշ լինելու պատճառով ծխականները չը շտապեն իրանց տները ցրվելու. բայց մեր պարոն հոգաբարձուները, չը նայելով որ ժողովի նշանակող և հրաւիրողներն են, իրանք ժամը $12^1/_2$-ին բարեհաճեցին ժամել դահլիճը, ուր ծխականները գալիս ու վերադառնում էին։

Ուղիղ ժամը $12^3/_4$-ին նախագահ Ան. Քալանթարը ժողովը բացելով մի անսպասելի հարց առաջարկեց.

— Անցնել անցեալ ժողովների շարունակութեանը՝ Բաղդասնունու առաջարկած ծրագրի բացատրութիւնները քննել թէ ուսումնարանների նախահաշուին անցնել…

Ասացի՝ «անսպասելի հարց», որովհետև հոգաբարձութիւնը չորս (առաջին ժողովին ծխականները չէին եկել) ժողովներ հրաւիրելով տենդային արագութեամբ աշխատում էր ռոճիկների հարցը վճռել տալ, բայց յանկարծ մի կողմ նետելով առաջարկվում է յետաձգել։ Ծխականների մեծամասնութիւնը համաձայնութիւն յայտնեց փակել քահանաների ռոճկին վերաբերեալ խնդիրը և անցնել օրակարգի երկրորդ հարցին—ուսումնարանների նախահաշուին։ Ուսուցիչներից մէկը բողոքեց, առարկելով որ երկար ծեծված հարցը պիտի վերջացնել, ուստի նախագահը քուէարկութեան դրեց, և որոշվեց մինչև աշունք յետաձգել քահանաների ռոճկի խնդիրը։

Հոգաբարձութեան անդամ Բէգզադեան յայտնում է, որ նախահաշիւ չունի ձեռքի տակ, կայ մի սևագրութիւնը, բայց տպագրված չունի, որպէսզի ժողովականներին բաժանէ ու մանրամասնութեան հետ ծանօթացնէ։

Բաղդասնունու ծրագրի մանրամասնութեան հետ ծանօթանալու համար առաջարկում է առաջիկայ կիրակի մի ժողով ունենալ, իսկ ապա թողնել մինչև սեպտեմբեր։

Յ. Խօջամիրեան.—Օգտվել այդ ժամանակից, չորս երկար ամիսներից և բողոքող ծխականներից թաղական ժողովներ գումարել, որպէսզի իւրաքանչիւր քահանայի ծխականները իրանց ներկայացուցիչ-պատգամաւորներն ընտրեն։ Այդ պատգամաւորները աշունքից ժողովներ կունենան հոգաբարձութեան հետ և լուրջ կերպով ու հիմնաւոր կը քննեն քահանաներին ռոճիկ տալու հարցը։

Դարձեալ սկսվեց քուէարկութիւն, ուր ընդունվեց մի խորհրդակցական ժողով ունենալ միայն մինչև աշունք։

Քարտուղարը կարդում է անցեալ ժողովի արձանագրութիւնը։ Ծխականները թոյլ չը տուին կարդալու և պահանջեցին փակել անցեալ ժողովի շարունակութիւնը։

Ինչպէս ասացի, տպագրված և մանրամասն պատրաստ նախահաշիւ չը կար հոգաբարձութեան ձեռքի տակ ուսումն. մասին, բայց կար համառօտ կազմած մի՝ ելքի և մուտքի հաշիւ։

Եկեղեցական ծխական դպրոցների եկամուտը սպասվում է.—եկեղեցական շէնքերից վարձ, դրամի $^0/_{00}$-ը, գերեզմանային հարկ, աշակերտական թօշակ, ծննդեան տօնից, ծխական տուրք, ճաշերից, մոմից և այլն և այլն 58,051 րուբլի։

Նոյն եկեղեցիների և դպրոցների ծախքը.—երգեցիկ խմբին, խմբապետին, առաջնորդին, պետական տուրք, գերեզ. պահպանման, ընթացիկ ծախսեր, տպագրական ծախսեր, դիւանական և այլ ուսումնարանական և եկեղեցական ծախսերը նախատեսվում են 59,161 րուբլի։

Մուտքի մէջ յիշված գերեզմանային տուրքի մասին, որ 4000 ր. էր նախատեսված, ծխականները բողոք յայտնեցին։

Մինչև այժմ գերեզմանից տուրք չէին վերցնում. ով ննջեցեալ ունէր, իր համար կամ որոշ չափով հող էր վերցնում, կամ էլ՝ պատահած ննջեցեալի համար մի գերեզմանի տեղ։ Վճարում էր միայն 2—3 ր. գերեզման փորողին, կամ հենց չքաւորները իրանք էին իրանց ննջեցեալի համար գերեզման փորում։ Սակայն վերջին ամիսներս հոգաբարձութիւնը նուազագոյն վճար է նշանակել իւրաքանչիւր գերեզմանի (մի ննջեցեալ թաղելու տեղ) համար 5 րուբլի, իսկ աւելին՝ որքան կը ցանկանան։

Պիտի ասել, որ հայ ժողովուրդը [illegible] կերած ժողովուրդ է. նա սովոր է 100 ր. ծախսելու, սրան-նրան քէլէխ ուտեցնելու, բայց ոչ մի կոպ. օրինաւոր կերպով վճարելու։ Եւ հենց այդ երևոյթը, երևի, առիթ տուեց բժ. Զաքարեանին վրդովված կերպով ասելու ծխականներին.

— Պարոններ, ինչու՞ էք հինգ րուբլին շատ համարում և անկարելի դարձնում… Փերեզմանատունը մինչև մեր կարգ-կանոն մտցնելը՝ հինգ րուբլին վճարում էիք առանց կարգ-կանոնի։ Ահա թէ ինչպէս։ Գերեզման փորողը ստանում էր երեք րուբլի։ Դա արդէն կար։ Նախ պիտի գնայիք գերեզմանատուն, որի համար կառքին մի րուբլի էիք վճարում, գնում էք երկրորդ անգամ՝ քանդած գերեզմանը չափելու և նորից վճարում մի րուբլի։ Այսպիսով, ուրեմն, 5 ր. ծախսում էիք։ Բացի այդ, ննջեցեալի տիրոջ կողմից մի մարդ մի օր հենց զբաղված էր լինում գերեզմանով։ Իսկ այժմ այդ չը կայ. գերեզմանատանը հեռախօս ենք դրել, գերեզմանափոր վարձել, պահապան նշանակել։ Ուղիղ պիտի դիմէք հոգաբարձութեան և 5 ր. վճարելով պիտի ստանաք անդորրագիր ու գնաք ձեր գործին, իսկ հոգաբարձութիւնը հեռախօսով ամեն ինչ կարգադրելու է և ձեզ պատրաստի գերեզման տալու։ Մի նոր բան է մտցվում ձեր մէջ. այդ՝ կարգ-կանոնն է։ Այն դրամը, որը դուք վճարել էք չարչարելով ձեզ և մի օր էլ ձեր սեփական աշխատանքից զրկվելով, նոյն գումարը ձեզանից վերցվում է առանց չարչարելու ձեզ և ձեր օրը խլելու։

Վերջապէս ծխականների գլուխը մտաւ և համաձայնվեցին միայն, որ աղքատից չը վերցվի այդ վճարը, եթէ այդ աղքատը իր ծխատէր քահանայից վկայական կը ներկայացնէ։

Վիճաբանութեան նիւթ դարձաւ դիակառքերի շահագործման խնդիրը։ Մեր եկեղեցին ունի երեք չափի դիակառք—երեխայի, միջակ և մեծ ննջեցեալների համար։ Վճարում են ննջեցեալի տէրերը 3 ր. մինչև 15—25 ր.։ Ծխականներից ոմանք թանգ են գտնում այդ վճարը համեմատելով մասնաւոր մարդկանց վարձու տալիք դիակառքի վարձի հետ։ Ժողովականների մի մասը առաջարկում է վաճառել դիակառքերը և թողնել իւրաքանչիւրին ինքը մասնաւոր դիակառք վարձելու. սակայն միւս մասը չէ համաձայնվում, ի նկատի ունենալով, որ հենց այդ դիակառքերից օգտվում է չքաւոր դասակարգը, որից ոչ միայն դիակառքի վարձ երեցփոխը չէ վերցնում, այլ և եկեղեցու միջոցներից ձիաներին 1 ր. 50 կ. վարձ է տրվում (մեր դիակառքը ձիաներ չունի)։

Ապա հարցը անցաւ պատմական 3,000 ր. վրա։ Այդ գումարին պատմական անունն եմ տալիս, որովհետև ապագայ պատմութեան նիւթ պիտի լինի։ Եկեղեցական կալուածների գրաւման ժամանակ, պետական կալուածների պաշտօնեաների մէջ լինում է մի հայ՝ Բալաշեան անունով (շամախեցի, Սաղեան գիւղից)։ Բագուի եկեղեցական կալուածների կառավարութիւնը յանձնվում է դրան և երբ յետ են ստացվում կալուածները, 3,000 ր. մնում է յիշեալ Բալաշեանի վրա և էսօր-էգուց անելով մինչև այսօր էլ մնում է շնորհիւ մեր բարեխնամ հոգաբարձուների և երեցփոխների։ Վերջին ժամանակներս երաշխաւորեց Եղիազարեան անունով մի պարոն. տեսնենք ինչով պիտի վերջանայ…

Ուշ լինելու պատճառով ժողովը յետաձգվեց միւս անգամվայ։

Ս. Փարագաշ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ*)

—

Դպրոցական

(Խորհրդի անդամ Ս. Տիգրանեանի զեկուցումից՝ կարդացված Բ. նիստին, 27 մայիսի)

Դպրոցական գործի վերաբերմամբ խորհուրդը ամենաառաջինը [illegible] կարևորութեան համարում է թեմ. տեսչութեան հաստատումը։ Իր առաջին իսկ նիստում զբաղվելով այդ հարցով, խորհուրդը հարկաւոր տեսաւ մի առ ժամանակ յետաձգել տեսուչ նշանակելը, նախապէս որոշելու համար, թէ ինչ աղբիւրներից հնարաւորութիւն է ունենալու այդ պաշտօնէութեան հետ կապված գոնէ նուազագոյն ծախսերի հոգացումը (ռոճիկ, ճանապարհի և դիւանական ծախքեր)։ Նիւթական միջոցների հարցը որոշ չափով յուսալի վիճակի եկաւ Խորէն վ.-ի փոխ-առաջնորդ և խորհրդի նախագահ դառնալով։ Սակայն արդէն բաւականին ուշ էր. մեր մանկավարժ ոյժերից կարողները դպրոցներում պաշտօնով կապված էին. ուստի և թէև լրագիրներում թեմ. տեսուչ հրաւիրող յայտարարութիւն տվեց փետրվարի սկզբին, և դեռ մինչև օրս կանոնաւոր տեսչութիւն չը կայ մեր թեմում։ Ապրիլ և մայիս ամիսներին խորհրդի անդամ Սիր. Տիգրանեանը և Էջմիածնի ճեմարանում մանկավարժութիւն դասախօսող Գ. Էդիլեանը, թեմ. խորհրդի յանձնարարութեամբ այցելեցին մի շարք դպրոցներ։ Թեմ խորհուրդը տարակոյս չունի, որ առաջիկայ ուսումնական տարին դեռ չը սկսված՝ նա ունենալու է 2 թեմ. տեսուչ։ Խորհուրդը զբաղված է այժմ յարմարաւոր անձեր գտնելով այդ պատասխանատու և կարևոր պաշտօնի համար, այլ և դրա հետ կապված ծախսերը հոգալու միջոցները որոշելու և գանձելու խնդրով. այս վերջին կէտի առիթով յիշատակված է նախահաշուին կից զեկուցման մէջ։ Դպրոցական գործի մասին առաջարկվում է նաև մի առանձին զեկուցում։

Այժմ վերջացող ուսումնակ. տարվայ ընթացքում խորհուրդը զբաղված էր աւելի հնար եղածի չափ ստոյգ և լիակատար տեղեկութիւններ հաւաքելով մեր դպրոցների ուսումնական, վարչական և տնտեսական մասին թէ գրաւոր հարցարան տեղեկագրի միջոցով և թէ յատուկ այցելուների ձեռքով դպրոցական կեանքին և կառավարութեանը ազդու և իշխանաբար միջամտելու, մի առ ժամանակ իրան որոշ չափով ձեռնպահ դիրքի մէջ դնելով։ Հաւաքված նիւթերն աչքի առաջ ունենալով և առաջիկայ ուսումն. տարվայ համար այժմեանից հոգ տանելու մասին մտածելով, խորհուրդը մտադրութիւն ունի դպրոցական գործի մի շարք պէտքերը շրջաբերականով կարգադրել-կարգաւորել, որի կարևոր կէտերի նախագիծը այժմ առաջարկվում է ժողովի հաւանութեանը։

Անհրաժեշտ է մեր ազգային եկեղեցական դպրոցների համար ներկայումս պարտադիր ուսումնական ծրագիր ամենքին մատչելի և յայտնի դարձնել մի պաշտօնական հրատարակութեամբ։ Այս մասին հոգ տանելով թեմ. խորհուրդը մայիսին դիմել է Վեհափառ Կաթողիկոսին և յոյս ունի, որ շուտով դրական լուծում կը տրվի այս պահանջին։

Մեր ծխական դպրոցների վարչականին վերաբերեալ կարգ ու կանոնի ամփոփումը գտնում ենք ներկայ Վեհ. Հայրապետի հրամանով տեղական սրբազանի հրատարակած շրջաբերականում (26 օգոստ. № 330), որը ժամանակին տպագրված և ուղարկված է եղել թեմ. իշխանութեան կողմից տեղական վարչութիւններին։ Շրջաբերականի և միաժամայ գործադրութեան փորձը երևան հանեց, որ մի շարք հարցեր բաւարար լրութեամբ չեն նախատեսված ու լուծված այնտեղ, ուստի և այժմ կարիք է զգացվում որոշելու, օր., մանկավարժական խորհրդի և ծխական հոգաբարձութեանց իրաւասութեանց և փոխադարձ յարաբերութեան, ուսուցիչների ցենզի, արձակման, ուսումնական տարվայ սկզբի և վերջի և առ հասարակ պարապմանց տևողութեան և տօն օրերի, և այլ խնդիրներ։

Յունիսի սկիզբներին խորհուրդը մտադիր է յատուկ շրջաբերականով հրաւիրել թեմ. ծխական հոգաբարձութիւններին առանց գործը յետաձգելու, հոգ տանելու առաջիկայ ուսումնական տարվայ համար վաղօրօք իրանց դպրոցների վիճակը որոշելու, կազմելով նախահաշիւ և ուսուցչական խումբ և թեմ. իշխանութեան հաստատութեանը ներկայացնելով, որովհետև սովորաբար, դժբաղդաբար, հոգաբարձուները ամառվայ վերջին են սկսում մտածել դպրոցի և վերահաս ուսումնական տարվայ մասին, որի հետևանքը ուսումնակ. տարվայ խիստ անկանոն և ուշացած սկսվելն է, որ մեր դպրոցական կեանքի ցաւերից մէկն է։ Այդ առիթով մօտ օրերս յատուկ կոնդակ է ստացել Նորին Վեհափառութիւնից (№ 1330, 23 մայիսի). կոնդակում ասւում է. «Ի նկատ առեալ մեր զանորոշ և զտաղտկալի վիճակ եկեղ. ծխական դպրոցաց մերոց և ուսուցչաց նոցին յընթացս ամառային արձակուրդի՝ յորժամ ոչ լինի յայտ, եթէ ո՞ք են ուսուցիչք այսր կամ այնր դպրոցի, նոյնպէս և իւրաքանչիւր ուսուցիչ ոչ գիտելով, եթէ սա պաշտօնավարելոց է յառաջիկայ ուսումնական ամի, զեգերի անորոշ կացութեան, այսու կոնդակաւ մերով պատուէր տամք գերապատուութեան ձերում, տնօրինել ընդ փոյթ ի ձեռն հոգաբարձութեանց, զի յամենայն եկեղ.-ծխ. դպրոցս թեմիդ նախօրօք հրաւիրեսցին ուսուցչական խումբք»։

Պատգ. Մ. Տարախչեան

(Կը շարունակվի)

ՀԱՄԱՌԱՏԻՒԹԻՒՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԳՆԱՑԱԾ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ

—

Էջմիածնի Մայր Տաճարի վերանորոգութեան համար Թիֆլիսում հրաւիրված և արդէն երկու տարուց ի վեր գործող մասնախումբը՝ բաղկացած ճարտարապետներից և նկարիչներից՝ անցեալ մայիս ամսի 16-ին ուղարկել էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի մօտ 5 հոգուց մի պատգամաւորութիւն՝ ընտրված իր կազմի միջից (ինժ ճարտարապետներ Բաբանեան, Սարգսեան և Մագթեան և նկարիչներ Գ. Բաշինջաղեան և Ա. Ֆէթվաճեան)։

Այս պատգամաւորութիւնը ներկայացնելով Վեհին մի մանրամասն հաշիւ Թիֆլիսի մասնախմբի երկամեայ գործունէութեան՝ ընդ նմին առաջարկել էր, որ «Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իր բարձր վաւերացմամբ նուիրագործի մի կանոն, ըստ որում, յետ այսու, ս. Էջմիածնի Մ. Տաճարի պէս բոլոր այն միւս շինութիւնները, որոնք գտնվում են Կաթողիկէի շրջափակում, կառուցվելիս, նախօրօք ենթարկվեն մասնագէտ վարպետներից բաղկացած և Թիֆլիսում հրաւիրված այս մասնախմբի հայեցողութեանը»։

Վեհափառը պատգամաւորութեան շնորհած իր ունկնդրութեան միջոցին մի ժամ խորին ուշադրութեամբ լսելով նախ գրաւոր մանրամասն առաջարկի ընթերցումը և ապա զննելով պատգամաւորների իրանց հետ տարած վիմատիպ պատկերները, որոնք ներկայացնում են Էջմիածնի Կաթողիկէի այժմեան վիճակը այնպէս, ինչպէս կայ, լսեց նաև մանրամասն բացատրութիւններ այն ծրագրված մշակման պայմանների մասին, որոնց մեկնութիւնը տուին պատգամաւորութեան մասնագէտ անդամները։

Նորին Սրբութիւնը բոլոր ժամանակ սրտագին վերաբերմունք ցոյց տալով պատգամաւորութեան և նրա արտայայտած ցանկութեան՝ քանիցս շնորհակալութիւն յայտնեց կատարված աշխատանքի մասին և մասնախմբի վերաբերմունքը անուանեց «ազնիւ», երբ հասու եղաւ, որ վերանորոգութեան Թիֆլիսի մասնախումբը ոգեւորված է միմիայն և միմիայն այն փափագով, որ է՝ «յետ այսու աննկար լինի կրկնութիւնն անցեալում կատարված սխալների և Մայր Տաճարի նման բազմապիսի հայեցակէտով մեծ կարևորութիւն ունեցող կառուցածքը, ինչպէս և նրա հովանու մէջ գտնվող բոլոր միւս շինութիւնները վերանորոգվեն և յօրինվեն հինաւուրց սրբարանի ոճի հետ ներդաշնակվող գեղարուեստականութեամբ և առհասարակ Էջմիածնի բարձր արժանապատուութեան չը դաւաճանող բնաւորութեամբ»։

Վեհափառ Կաթողիկոսը այս ունկնդրութեան միջոցին, յիշելով նաև նորոգ կառուցանել ծրագրված վեհարանի շինութեան մասին, յայտնեց, որ «շուտով նաև նրա նախագիծը կուղարկէ Մայր Տաճարի վերանորոգութեան Թիֆլիսի մասնախմբին՝ իմանալու համար նրա կարծիքը»։

Պատգամաւորութիւնն իրան յանձնարարված դեսպանութիւնը կատարած համարելով՝ յայտնում է ներկայն ի գիտութիւն իր պաշտօնակից մասնագէտների, որոնք մտնում են Էջմիածնի Մայր Տաճարի վերանորոգութեան մասնախմբի մէջ։

Ի դիմաց նախագահի՝

Նկարիչ Ա. Ֆէթվաճեան

*) Տես «Մշակ» №№ 104, 108 և 116.

*) Տես «Մշակ» № 122.

ՊՐՕՖԵՍՕՐ Լ. Լ. ՀԻՐՇՄԱՆԻ 50-ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

—

Խարկով, 1 յունիսի

Մայիսի 30-ին լրացաւ պրոֆ. Լէօնարդ Լէօպոլդեվիչ Հիրշմանի բժշկական գործունէութեան 50-ամեայ յոբելեանը: Այդ օրը մեծ օր էր թէ Խարկովի և թէ ամբողջ Ռուսաստանի բժշկական աշխարհի համար, ուստի արժէ յիշատակել երկու խօսքով: Լ. Լ. Հիրշմանը Խարկովի համալսարանի երախտաւոր պրոֆեսորներից մէկն է, որը մասնագէտ ակնաբոյժի հռչակ է վայելում ոչ թէ միայն Ռուսաստանում, այլ և Եւրոպայում, և իր մասնագիտութեան մէջ առաջին տեղն է բռնում Ռուսաստանում: Կէս դար շարունակ նա անդադար աշխատել է իր մայրենի համալսարանի համար և իր տոկուն ու պտղաբեր աշխատանքով կարողացել է ստեղծել օփտալմօլօգիական շկօլա իր կլինիկայով, որտեղից սկսել են դուրս գալ գիտութեամբ պատրաստված ակնաբոյժեր և ցրվել մեր երկրի բոլոր կողմերը, տանելով իրանց սրտերի մէջ մեծ ուսուցչապետի փայլուն անունը: Իր ստեղծած օպտալմօլօգիական կլինիկայի մէջ, նա մինչև օրս էլ բանում է մեծ եռանդով ու սիրով, բուժելով անթիւ հիւանդների, որոնք, իրանց վերջին յոյսը դրած՝ Լէօնարդ Լէօպոլդեվիչի վրա, գալիս են հեռու տեղերից այս մեծ գիտութեամբ օժտված մարդու կարծիքը լսելու ու բժշկվելու: Դժուար թէ կարելի լինի գտնել լայնածաւալ Ռուսաստանի խորքերում այնպիսի մի խուլ անկիւն, որտեղ այդ նշանաւոր մարդու անունը յայտնի չը լինի: Բոլոր հիւանդներին, մանաւանդ աղքատներին ու Թշուառներին, պատկառելի պրոֆեսորը ընդունում է հայրական խնամքով ու սիրով և իր յատուկ ու մարդասիրական զգացմունքով ու գթութեամբ նա գիտական բժշկութեան հետ՝ ներշնչում է հիւանդին և հոգեկան բժշկութիւն: Շնորհիւ իր կարեկցութեան, բարութեան, անձնազոհութեան՝ գործի մէջ և վերջապէս բարձր անշահասիրութեան, նա վաղուց է դարձել ամենքին սիրելի և յարգելի: Մի հեռագրի մէջ, որ ստացված է նրա յոբելեանի առիթով այսպէս է գրված. «Съ чувствомъ глубочайшаго благоговѣнія предъ «Толстымъ русской медицины», счастливый быть современникомъ и ученикомъ величайшаго представителя началъ истинной человѣчности» և այլն... Խարկովը, որտեղ անց է կացնում միշտ ձմեռը Լէօնարդ Լէօպոլդեվիչը, ներկայացնում է մի կատարեալ սրբավայր, որտեղ ուխտաւորների փոխարէն, գալիս են շարունակ հեռու տեղերից հիւանդներ, խոնարհվելու այդ մեծ բժշկական հանճարի առաջ և նրանից օգնութիւն խնդրելու: Շատերին նա բժշկում է ձրիաբար և շատ անգամ ինքը նիւթական օգնութիւն է հասցնում նրանց. և իրաւ, ինչպէս չը խոնարհես գլուխդ այդպիսի մի ազնուագոյն անձնաւորութեան առաջ, որ մեծ մարդու եւ մեծ բժշկի անուն ունի:

Լ. Լ. Հիրշմանը յայտնի է և ինչպէս հասարակական ազնիւ գործիչ. նրա ջանքերով ստեղծված է Խարկովում ուսումնարան կոյրերի համար, նրա անուան հետ կապված է և գեղեցիկ դիրքով դրված քաղաքային ակնաբուժական հիւանդանոցը: Դեռ 1895 Թւին, երբ տօնել են նրա 35-ամեայ բժշկական գործունէութեան յոբելեանը, ամբողջ Խարկովը, իր բոլոր հիմնարկութիւններով, ամենաջերմ մասնակցութիւն է ցոյց տուել իր նշանաւոր քաղաքացու տօնի առիթով: «Никто изъ больныхъ не ушелъ отъ васъ безъ слова ласки, ободренія и утѣшенія»—գրված է մի ուղերձի վրա: Մի ուրիշ ուղերձ այսպէս է սկսվում. «С христіанской любовью къ ближнему вы соедините замѣчательную скромность». Ուսանողութիւնը, որի անկեղծ և անմոռանալի բարեկամն է Լէօնարդ Լէօպոլդեվիչը, այսպէս էր գրել ուղերձի մէջ իր սիրելի Ուսուցչապետին. Мы приходимъ къ вамъ и просимъ васъ... «Учитель, научи-же и насъ трудной наукѣ среди людей остаться человѣкомъ, научи насъ въ больномъ видѣть своего брата безъ различія религіи и общественнаго положенія, научи насъ любить правду, предъ ней одной преклоняться»... և այլն:

Մայիսի 30-ին, այսպէս ասած, պաշտօնապէս Լ. Լ. Հիրշմանի յոբելեանը չէ տօնվել. ամառվայ պատճառով նրա մեծարումը յետաձգվում է աշնան, և տեղիս բժիշկների կորպորացիան վերցրել է իր վրա փառաւոր մեծարումի նախաձեռնութիւնը: Այնուամենայնիւ այդ օրը 100-ից աւելի հեռագիրներ են ստացվել Ռուսաստանից և արտասահմանից:

Ուսանող-բժ. Յով. Ս. Ադամեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Մենք հաղորդել էինք, որ ամառային կաթնատնտեսական դասընթացքները կը բացվեն Ղարաքիլիսայում կիրակի, յունիսի 13-ին: Բացման օրը տեղի կունենայ նաև Ղարաքիլիսայի գիւղատնտեսական ընկերութեան նիստը: Կը կարդացվեն մի քանի զեկուցումներ: Դասընթացքների համար ապահովված է օրական մօտ 10 փութ կաթ: Դասընթացքներում կը պատրաստվեն մի քանի տեսակ իւղ և պանիր, որոնք և կը վաճառվեն Ղարաքիլիսայի շուկայում: Դիտաւորութիւն կայ պատրաստել նաև կէֆիր և կատարել մի շարք փորձեր կաթի հետազօտութեան վերաբերութեամբ: Աշակերտները կունենան ձրի հանրակացարան, իսկ ապրուստը պէտք է հայթայթեն իրանց միջոցներից: Դասընթացքները մտնելու համար առանձին ձևականութիւններ չեն պահանջվում: Ցանկացողները կարող են ուղիղ ճանապարհվել Ղարաքիլիսա:

✦ Վերջերս Թիֆլիսում լուր է տարածվել, որ Էջմիածնի ճեմարանի ուսուցչական խումբը արձակված է: Այդ առիթով հարկաւոր ենք համարում յայտնել, որ կիրակի, յունիսի 6-ին, Թիֆլիսի հայոց առաջնորդարանում կայացաւ առաջնորդ Սաթունեան արքեպիսկոպոսի և սինօդի անդամ Մատթէոս վարդապետի մասնակցութեամբ մի մասնաւոր խորհրդակցական ժողով ճեմարանի տեսչի հարցի համար: Մատթէոս վարդապետը յայտնեց, որ Վեհափառ Հայրապետը ցանկութիւն է յայտնել լսել կարծիքներ, թէ ինչ անձինք կան յարմարագոյն՝ ճեմարանի տեսչի պաշտօնի համար: Խորհրդակցութիւնը տուեց մի շարք անուններ—և վերջ ի վերջոյ կանգ առաւ Ստեփան Մալխասեանցի վրա, որ այժմ գտնվում է Էջմիածնում և որը, վերջերս, ընտրվեց Յովնանեան դպրոցի տեսուչ: Եթէ Ստեփան Մալխասեանցը նշանակվի ճեմարանի տեսուչ, այդ դէպքում Յովնանեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը ստիպված կը լինի կատարել նոր տեսչի ընտրութիւն:

✦ Թիֆլիս է եկել գինեգործութեան մասնագէտ Վասիլ Թայիրեան, որ մշտապէս լինում է Օդեսսայում և խմբագրում է «Вѣстникъ Виноделія» ամսաթերթը: Մենք մանրամասն խօսակցութիւն ունեցանք այն գինեգործական կայարանի գործունէութեան մասին, որ հիմնված է Օդեսսայում և գործում է Թայիրեանի ղեկավարութեամբ: Գինեգործական կայարանը ներկայումս գետեղված է յատուկ մի բնակարանում և առաջիկայ տարվանից պէտք է ունենայ իր տրամադրութեան տակ հինգ դեսեատին հող բազմատեսակ վազերով: Կայարանը ձեռք է բերել գինեգործական մակարդի զանազան տեսակներ, աւելի քան հարիւր: Այդ մակարդը ուղարկվում է ցանկացողներին թէ խաղողից և թէ մրգերից պատրաստվող գինիների համար: Կայարանը իր գործունէութեան առաջին տարում ստացել է միայն 16 պատուէր, այն էլ ձրի, իսկ 1909 Թւին նա ստացել է աւելի քան 400 պատուէր մի ռուբլանոց վճարով: Մի քանի տարուց յետոյ Օդեսսայի կայարանը կարող կը լինի տալ վաճռի զանազան տեսակներ և մի շարք փորձնական ցուցումներ վազապահութեան եղանակների մասին:

✦ Առաջիկայ յուլիսի 1-ից սկսվելու են ստորերկրեայ կաբելների անցկացնելու աշխատանքները Թիֆլիսի տելեֆօնի ցանցերի համար:

✦ Կոյս Հռիփսիմէ Թայիրեանը խնդրում է մեզ յայտնել, որ նա շնորհակալութեամբ ստացել է տիկին Ն. Կրասիլնիկեանից՝ հանգուցեալ Հերիքնազ Տէր-Միքայէլեանին պսակով պատւելու փոխարէն, յօգուտ «Մեղու» աշխատանքի տան 30 ռուբլի:

✦ Այսօր, երեկոյեան ժամը 8-ին, Ռուսաց Կայսերական Աշխարհագրական Ընկերութեան մէջ (Մօսկօվսկայա փ., տ. № 3) կը կայանայ կովկասեան ճիւղի անդամների տարեկան ժողովը: Կը կարդացվի ճիւղի 1909 Թւի գործունէութեան հաշիւը և կը կատարվեն պաշտօնատար անձանց ընտրութիւնները: Ճիւղի իսկական անդամ Կ. Սատունինը կը կարդայ զեկուցում Կովկասի կենդանա-աշխարհագրական բաժանման մասին, ըստ վերջին հետազօտութիւնների: Կողմնակի անձինք ևս կարող են ներկայ լինել:

✦ Կ. Հ. Բ. Ընկ. Խորհուրդը ստացել է հետևեալ նուիրատուութիւնները. պ.պ. Տիգրան և Իսահակ Վարդանեաններից 600 ռ., որ կտակել է իրանց հանգուցեալ հայր Կարապետ Վարդանեանը, որից 400 ռ. յօգուտ ընկերութեան և 200 ռ. յօգուտ Սանահնի հայոց եկեղ.-ծխական դպրոցին: Ստացել է նաև Խոսրովեանի ժառանգներից՝ կտակած հանգուցեալ տ. Եկատերինա Խոսրովեանի յօգուտ ընկերութեան՝ 500 ռուբլի:

✦ Թիֆլիսի քաղաքային ինժեները բանակցութիւն է վարում նորերս Թիֆլիս եկած գերմանական Բլէյխերդ ֆիրմայի ներկայացուցչի հետ, որպէսզի վերջինս պողպատէ Թոկեր տայ քաղաքին Կուր գետի վրա շինվելիք մի նոր կամուրջի համար, որով անցնելու են ոտքով գնացողները միայն: Այդ կամուրջը պէտք է միացնէ Տեխնիկական փողոցը նոր կառուցվելիք քաղ. լողարանի հետ: Կամուրջը կարժենայ քաղաքին մօտաւորապէս 5000 ռ.: Կամուրջով երթևեկողների վրա իբրև տուրք մտադրութիւն կայ սահմանել 3 կոպ.:

✦ Անդրկովկասեան Օլգինսկայա ծննդաբերական ինստիտուտում վերջացան արդէն աւարտման քննութիւնները: 47 աշակերտուհիներից վկայական են ստացել 46 հոգի:

✦ Յունիսի 15-ից Վերայի մասում բացվելու է քաղաքային լողարան:

✦ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան անդամ Ն. Պ. Կոկչայէվը առողջութիւնը վերականգնելու համար արձակուրդով գնացել է հանքային Ջրերը:

✦ Յունիսի 3-ին, Մօսկօվսկայա փողոցում № 24 տանը ապրող Սոլխօֆների մօտ հիւր գնացած Սէրգէյ Գրօխօտովը իրան վատ զգալով մնում է նրանց բնակարանում գիշերելու: Գիշերը անկողնից վեր կենալով և մօտենալով գրասեղանին, որի վրա դրված էր լամպը, յանկարծ վատ է զգում իրան, վայր է ընկնում և իր հետ գետին ձգում լամպը: Ընկնելուց՝ Գրօխօտովը ճեղքուածք է ստանում ծոծրակի մասում: Նրան անմիջապէս ուղարկում են Միքայէլեան հիւանդանոց, ուր և յունիսի 4-ին վախճանվում է: Մահվան իսկական պատճառը դեռ ևս պարզված չէ:

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

Զուբալովի անուան ժողովրդական տան Թատրօնում յունիսի 7-ի երեկոյեան տեղի ունեցաւ դաշնակահար Յ. Գ. Տէր-Դաւթեանի մասնակցութեամբ և ղեկավարութեամբ կազմված համերգը, որից ստացված մուտքը յատկացվում է այն ժողովրդական կոնսերվատօրիայի օգտին, որը բացվելու է Թիֆլիսում ապագայում:

Համերգը կազմված էր երկու մասից, լուրջ ու բազմակողմանի բովանդակութեամբ, և պէտք է խոստովանել, աշակերտուհիները նուագեցին իրանց գործը սահուն կերպով, աշխոյժով, մանաւանդ երկրորդ բաժինը:

Համերգը մեծ հասարակութիւն էր գրաւել, որը նուագող աշակերտուհիներից իւրաքանչիւրին հաճոյքով վարձատրում էր բուռն ծափահարութիւններով:

Տէր-Դաւթեանը ստացաւ մի նուէր՝ ծաղկէ կողով:

L.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—

Սարգիս Կուկունեան. „Послѣдніе дни на Сахалинѣ“, воспоминанія. Баку, 1910, 62 стр., цѣна 40 коп.

Սարգիս Կուկունեանը, որ $16^{1}/_{2}$ տարի աքսորական էր Սախալին կղզում, լոյս է ընծայել ռուսերէն լեզուով իր յիշողութիւնները Սախալինի անցքերից:

Կուկունեանը կանգ է առնում իր այնտեղ վարած կեանքի միայն վերջին տարիների վրա՝ մի թեթև հայեացք գցելով անցեալի և Սախալինում տիրող կարգերի վրա:

Հետաքրքրական են յիշողութիւնները և կարդացվում են դիւրութեամբ:

Եթէ գրքոյկը լինէր մի քանի անգամ աւելի ստուար, նա կը կարդացվէր նոյն հաճութեամբ:

Յիշողութիւնների մէջ ընդարձակ տեղ են բռնում Սախալինի դրութիւնը վերջին պատերազմի ժամանակ և ճապօնական զօրքի արշաւանքի մանրամասնութիւնները: Այդ յիշողութիւններից պարզվում է, որ ճապօնացիները պատերազմից մի երկու տարի առաջ լրտեսում են եղել Սախալին կղզում և ուսումնասիրում նրա դիրքերը: Եւ այդ լրտեսող ու ուսումնասիրող ճապօնացիները վաճառականների զգեստով և արհեստով ապրում են եղել Սախալինում և սովորել են ռուսական լեզուն Կուկունեանից:

Շատ տպաւորութիւն է թողնում Սախալինի ազգաբնակութեան ոչնչացումը ճապօնացիների և պատերազմի շնորհիւ:

Ա. Բ.

—

Մուրացանի երկասիրութիւնները. երկրորդ հատոր, Թիֆլիս, 1910.

Մուրացանի երկասիրութիւնների ժողովածուի երկրորդ հատորը պարունակում է իր մէջ երկու աշխատութիւն «Ռուզան» պատմական դրաման 5 արարուածով և «Անդրէաս Երէց» պատմական վէպը:

«Ռուզանը» առաջին անգամ ներկայացված է եղել 1882 Թւին, յետոյ հեղինակի ցանկութեամբ նա չէր ներկայացվել ամբողջ 18 տարի: Ենթարկվելով մի քանի խմբագրական փոփոխութիւնների՝ պիէսը իր վերջնական ձևով լոյս է տեսել «Թատրօն» հանդէսի 1900 Թւի № 1 տետրակում:

Մուրացանի երկասիրութիւնները ամփոփված պէտք է լինեն տասն հատորներում: Նայելով նրանց վերնագիրներին, մենք նկատում ենք, որ նրանց մեծագոյն մասը բոլորովին անյայտ է մեր հասարակութեան: Այդպիսով նրանք կը լինեն նորութիւններ, որոնք եթէ կորցրած չեն լինի իրանց ժամանակակից նշանակութիւնը կամ գրական արժէքը, կը ծառայեն իբրև ընթերցանութեան պաշար հասարակութեան համար: Միևնոյն ժամանակ նրանք նիւթ կը հայթայթեն բնորոշելու Մուրացանի իբրև հեղինակի ստեղծագործութիւնները:

Ա. Բ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մօսկվա, 31 մայիսի

Մայիսի 11-ին յարգելի խմբագրութեանդ մի ընդհանուր շնորհակալական նամակ էի ուղարկել յոբելեանիս առիթով և խնդրել էի, որ տեղ տաք «Մշակի» էջերում: Սակայն մինչև օրս, չը գիտեմ ինչ պատճառով, նամակս լոյս չէ տեսնում:

Ենթադրելով որ իմ նամակը չէ հասել ձեզ—կարծում եմ, պատճառը միայն այդ կարող է լինել—ես նորից ուղարկում եմ նոյն նամակս՝ խոնարհաբար խնդրելով որ զետեղէք ձեր լրագրի էջերում *):

Յայտնում եմ իմ խորին և անկեղծ շնորհակալութիւնն այն բոլոր ազգային-հասարակական հաստատութիւններին, հայ հաժայնքներին, պարբերական մամուլին, գրական շրջաններին, ուսուցչական կազմերին, ուսանողուհի-ուսանողութեան, աշակերտութեան, գրչակից եղբայրներիս, կանանց ու օրիորդների խմբերին և մասնաւոր անձանց, որոնք ուղերձներով, նամակներով, հեռագիրներով, նուէրներով և յատուկ ներկայացուցիչներով մեծարեցին իմ գրական գործունէութեան 25-ամեակը:

Ալ. Ծատուրեան

*) Արդարև՝ մենք այդպիսի նամակ չէինք ստացել: Խմբ.

—

Վան, 18 մայիս

Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետի վերին հովանաւորութեամբ և ժողովրդական լայն մասնակցութեամբ Վարագի վանքի կրթական ու գրական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանը պիտի տօնուի առաջիկայ յունիս 20-ի կիրակի օրը, նոյն վանքին մէջ, ինչպէս կանխաւ ծանուցուեր է արդէն:

Վարագը Վասպուրականի համար մասնաւորապէս, իսկ հայութեան համար ընդհանրապէս՝ այնչափ մեծ նշանակութիւն է ունեցեր՝ անոր պաշտելի վանահօր՝ հայոց Հայրիկի՝ իր Արծուի բոյնը հոն դրած օրէն ի վեր, որ վստահ ենք թէ՝ բոլոր Հայութիւնը մասնաւոր համակրութեամբ պիտի վերաբերուի դէպի անոր յիսնամեայ յոբելեանը, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի նոյն վանքին մէջ գիւղատնտեսական վարժարանի մը բացման:

Վստահ ըլլալով որ Կովկասի և առհասարակ Ռուսաստանի հայութիւնն ալ մասնաւոր կերպով կը հետաքրքրուի Վարագով, յուսանք որ հայ համայնքը հուաքաբար կամ անհատաբար իր նիւթական ու բարոյական մասնակցութիւնը կը բերէ այդ տօնին, որով քաջալերուած՝ Վարագը կարող պիտի ըլլայ այսուհետև աւելի լայն սահմանի մէջ շարունակել իր կրթական, գրական և տնտեսական այնչափ օգտակար դերը՝ Վասպուրականի և շրջակայ հայաշատ կեդրոնին մէջ:

Վարագի 50-ամեայ յոբելեանի
կեդր. յանձնախմբի դիւան

Յ. Գ.—Ամեն առաքումի համար հասցէ. Առաջնորդարան հայոց, Վան, Վարագի յոբելեանի յանձնախումբ:

—

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 5 յունիսի

«Մշակի» № 117 ում Ա. Սինանեանը, պատասխանելով մեր առաջարկութեանը՝ միջնորդ դատարանի մասին և ընդունելով հանդերձ այն, իր կողմից առաջարկում է նոր պայմաններ: Նախ քան այդ պայմանների մասին խօսելը, թող պարոնի համար պարզ լինի, որ մենք երբէք չենք խուսափել պետական դատարանից, ինչպէս այդ ինքն է յիշում իր վերջին նամակում: Նախ որ դատարանին դիմողը առաջինը ինքը պէտք է լինէր, այն պարզ պատճառով, որ մենք նրա կողմից համարվում ենք զրպարտիչ. երկրորդ՝ նա ինքն է իր նամակի մէջ («Մշակ» № 107) ասում, որ «դրա համար կայ միջնորդ և մարմնաւոր դատարան. որին կուզէ՝ թող դիմէ». ուրեմն այդպիսի առաջարկից յետոյ, մեր՝ միջնորդ դատարանի դիմելը երբէք չէ նշանակում, որ մենք խուսափել ենք պետական դատարանից: Այժմ դառնանք պարոնի առաջադրած պայմաններին:

Պ. Սինանեան, մենք միանգամայն համաձայն ենք ձեր առաջադրած պայմանի երկրորդ կէտին, այն է՝ փոխել դատաւորները, և ձեր պատճառաբանութիւնը այդ առիթով գտնում ենք իրաւացի: Կը նշանակենք նոր դատաւորներ: Երրորդ կէտի դէմ դարձեալ ոչինչ չունենք. այո, «դատը լինելու է վերջնական և պարտաւորեցուցիչ կողմերիս համար»:

Իսկ ինչ վերաբերում է պայմանի առաջին կէտին, այն՝ որ դատը նշանակել անպայման Թիֆլիսում, պիտի ասենք, որ, ճիշդ է, «Թիֆլիսում միջնորդ դատարանի գաղափարը և նրբութիւնները հասկացող աւելի ձեռնհաս անձնաւորութիւններ կան, քան Ղարաքիլիսայում», բայց աչքաթող չը պիտի անել և մի շարք հանգամանքներ. Նախ՝ չէ՞ որ դէպքը տեղի է ունեցել Ղարաքիլիսայում, որը (գործը) լուսաբանելու համար կան տասնեակ վկաներ. դրա վրա աւելացրէք և ձեզ դատի հրաւիրողներիս, որով կազմվում է մի պատկառելի թիւ, իսկ այդ բոլորի Թիֆլիս գալը կապված է մի շարք անյարմարութիւնների հետ. այն ինչ՝ Ղարաքիլիսայում եղած դէպքում՝ պէտք է գաք դուք ձեր երկու դատաւորների հետ միայն, որը առանձին ոչ մի դժուարութիւն չէ ներկայացնում: Անտես չը պիտի առնել և այն, որ գործի եղելութիւնը իսկութեամբ պարզաբանելու համար հէնց ինքը գործը պահանջում է, որ դատը նշանակվի Ղարաքիլիսայում: Ահա հէնց այդ հասկանալի պատճառով մենք երբէք չենք կարող ընդունել ձեր այդ ձևի պայմանը:

Ձեր նշանակած դատաւորների դէմ ոչինչ չունենք և ձեր համաձայնութիւնը ստացած դէպքում կը նշանակենք մեր դատաւորները, որոնց համաձայնութիւնը դեռևս չենք առել: Սրանով վերջացնում ենք մեր ասելիքը: Այսուհետև ձեր ազատ կամքն է. դիմեցէք ուր կամենում էք. մենք պատրաստ ենք:

Մեծ-Ղարաքիլիսայի ծխ. դպրոցի ուսուցիչ-ուսուցչուհիներ՝
Միքայէլ Ստեփանեան, Պարոյր Ղարիբեան, Ս. Թայիրեան, Մ. Աւետիսեան, Մ. Տէր-Գրիգորեանց, Վ. Բալասանեան:
Հոգաբարձուներ՝
Մ. Խանզադեանց, Բ. Մատինեանց, Ա. Աղաբաբեան:

Յ. Գ.—Ուսուցիչ Միսկարեանի տեղիցս բացակայութեան պատճառով, պակասում է նրա ստորագրութիւնը:

—

Շամախի, 14 մայիսի

Մեզանում երեք տարի է գոյութիւն ունի մի համեստ ընթերցարան, որ յաջողութիւն առած լինելով գօլիցինեան ռեժիմից աւերված Շամախու երբեմնի հարուստ գրադարանի բեկորների և փշրանքների տակից՝ մինչ այժմ նիւթական ոչ մի ծանրաբեռնութիւն չէ պատճառել հայ հասարակութեան՝ իր գոյութիւնը յարատևելու համար: Երեք տարի լինելով մեր գուրգուրանքի առարկան, նախկին և ներկայիս վարչութիւնը տանելով իր ուսերի վրա այս գործը, կռւելով արգելողութեան, Թշնամանքի դէմ, մատակարարում է պարբերական թերթերի ընթերցման զուգընթաց նաև ընթերցանութեան գրքեր երիտասարդներին, ընտանիքներին և մանաւանդ դպրոցների աշակերտ-աշակերտուհիներին առանց կրօնի և ազգի խտրութեան: Միակ խոչընդոտը մեր գործի՝ սեփական շէնքի պակասութիւնն է: Երեք տարվայ մէջ սովորական ընթացիկ ծախսերից զատ՝ շինութեան ամսավարձ տալով 10-ական ռուբլի, մենք վճարել ենք զգալի գումար: Այստեղ պէտք է յիշել շնորհակալութեամբ, որ մենք երեքական ամիս երկու անգամ մէջ ընդ մէջ օգտվել ենք հայոց դպրոցի դահլիճից, նախօրօք առնելով հոգաբարձութեան յօժարութիւնը: Անցեալ մարտից ի նկատի առնելով մեր Թուրք տանտիրոջ օրինաւոր պահանջը՝ ազատել շինութիւնը մինչև ապրիլի 1-ը, մեզ դրել է մի անելանելի դրութեան մէջ:

Նախաթների ընթացքում չը կարողանալով ոչ մի յարմար տուն գտնել, մենք որոշեցինք դիմել հոգաբարձութեան և նրա պաշտպան Թոյլտուութեամբ ժամանակաւորապէս պատսպարան գտնել Բալանթարեանների՝ եկեղեցուն նուիրած շինութեան սենեակներից մէկում, որ, այլ ևս դադարելով ապօթարան լինելուց, մնում է դատարկ: Հոգաբարձութեան իւրաքանչիւր անդամի բերանացի համաձայնութիւնը առնելուց յետոյ, մինչ գրաւոր դիմումի պատասխանին էինք սպասում, և ապրիլի 3-ին վարչութեանս անդամներից մէկը եկեղեցում, ժամասացութիւնից յետոյ, հոգաբարձութեան անդամ և մեզ համաձայնութիւն տուող գործակալ քահանայից բանալին էր խնդրում սենեակը մաքրելու, Թեմիս առաջնորդը, որ ներկայ էր, իրաւունք է համարում Թոյլ չը տալ՝ ասելով. «Չէ կարելի, չէ կարելի. ծրտեղ է տեսնված եկեղեցու բակում գրադարան պահել: Ցոյց տուէք ամբողջ Կովկասում մի քաղաք, որտեղ եկեղեցու բակում գրատուն լինէր, ես էլ սիրով Թոյլ տամ»: Ծխականներից մէկը, ի պատասխան, ապացոյց է բերում Բագուն և հէնց մեր անցեալ գրադարանը, որ գտնվելիս է եղել եկեղեցու բակում ամբողջ 40 տարի, և աւելացնում է. «Սրբազան հայր, ծր օրէնքի հիման վրա Թոյլ չէք տալիս»: Այդ առարկութեանը սրբազանը բարկացած վրա է բերում. «Ես, ես Թոյլ չեմ տալիս»:

Այստեղ մենք վերջակէտ կը դնէինք: Բայց որ գր.-ընթերցարանի գոյութիւնը կախված չէ մէկի քմահաճոյքից, մենք հարկադրված ենք մի քանի խօսք ևս աւելացնել: Ի՞նչ դիրք է բռնելու հոգաբարձութիւնը. այդ՝ կը սպասենք և կը տեսնենք: Գալով սրբազան հօրը, կասենք. մենք անա եօթը ձիգ տարիներ մօտիկից ճանաչում ենք նրան և զարմանալու ու մեղադրելու նրան իր քմահաճ վարմունքի համար ոչ պատճառ ունենք և ոչ ասելիք: Մեր խեղճ դպրոցը դեռ չէ արժանացել սրբազան հօր այցելութեան վերաբացման օրից՝ 1906 Թւից, որը իսկապէս պէտք է լինէր նրա խնամքի առանձին առարկան. որովհետև բացի այս հիմնարկութիւնից տեղումս էլ ուրիշ ոչինչ չունենք, որոնցով մեր առաջնորդը զբաղվէր: Ընդհակառակը, յաճախակի ձեռնամուխ լինել հոգաբարձութեան որոշումների մէջ, խանգարել նրանց, պառակտում առաջացնել, պատճառ դառնալ հրաժարման անհաճոյ անդամներին—այդ է եղել նրա սիրած գործը: Եւ այսօր նոյն այդ յամառ բնաւորութիւնը փորձում է Թողել մեր գրադարանի իրեղէնները:

Գր.-ընթերցարանի վարչ. անդամներ՝
Յ. Բարշամեան, Ֆ. Գրիգորեան, Ք. Սարուխանեան, Ե. Իվանեան:
Հրաժարված հոգաբարձուներ՝
Միք. Տէր-Գրիգորեան, Ս. Սարգիսբէկեան

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

Մօսկվայի համալսարանի պարտապան նախկին ուսանողներին.

—

Երեք տարի շարունակ զանազան թերթերի միջոցով դիմումներ են եղել ձեզ, որ դուք վերադարձնէք ուսանողութեան գանձարանից վերցրած ձեր պարտքերը՝ սկսած 1872 Թւականից: Ի դիմաց Մօսկվայի հայ ուսանողութեան՝ մեր ձայնը մինչև այժմ մնացել է «ձայն բարբառոյ յանապատի»: Այդ առիթով տեղի ենք համարում նկարագրել ձեզ և հասարակութեան համար հետևեալը. դուք ձեր ուսանողական կեանքն անցկացրել էք նորմալ պայմանների մէջ, ստացել էք ուսանողութեան գանձարանից ամեն ամիս, և ամառը, կանոնաւոր կերպով դրամ՝ ուսման համար, ապրուստի համար, գրքերի, շորերի և ճանապարհածախսերի համար:

Այդպէս են նկարագրում ձեր կեանքը՝ ձեր ժամանակից մեզ յիշատակ մնացած ուսանողական գրքերը, հանդերձ ձեր խընդիրներով ու ստորագրութիւններով:

Սակայն այժմ այդ նոյն գրքերի շարունակութիւնը ձեր կրտսեր կոլլեգաների, ընկեր-ընկերուհիների ցաւատանջ կեանքն է նկարագրում: Բաւական է հարիւրաւոր օրինակներից բերել մենք երկու չքաւոր ուսանողի ապրած կեանքը համեմատելու համար: Առաջներում չքաւոր ուսանողը ստացել է նպաստ ուսանողութեան գանձարանից տարին մօտ 300 ռ., իսկ այժմեան աղքատ ուսանողը հազիւ հազ է մօտ 80—90 ռ. ստանում:

Անհրաժեշտ և արդարացի կարիքների անկատար մնացած պահանջը, օրէ-օր քայքայելով գաղափարական հողի վրա կռած ուսանողութեան շղթան, ամանց նետում է անդարձ մի այլ «ապարէզ», իսկ շատերի թարմ և կենսունակ ուժերը կլանում օրվայ չոր ապրուստը ձեռք բերելու համար և այդպէս շարունակ այլասերում ուսանողական մասսան մտաւորապէս և հոգեպէս: Բայց թողնել անօգնական և թշուառ վիճակի մէջ մի ուսանողութիւն, որն ունի իր գաղափարական անցեալը, ունի իր վաստակած միջոցները, որոնց շնորհիւ հարիւրաւոր մարդիկ այժմ ամեն տեսակ վայելում են կեանքը, կրկնում ենք, ան-

[illegible]

թիւնը ձեռք կառնի միջոցներ պետական դատարանի միջոցով այդ պարտքերը պահանջելու:

Վարչութեան մշտական հասցէն է. Москва, Б. Полянка, Денежный пер. д. Шишкиной, Вагану Израилевичу Мамиконяну, ում և դիմել ամեն մի գործով և հաշւով:

Նախագահ վարչութեան՝

Ալ. Յովհաննիսեան

Քարտուղար՝ Վարագեան

Գանձապահ՝ Վ. Մամիկոնեան

Մոսկվա, 1 յունիսի

—

Թիֆլիս, 7 յունիսի

Յոփանեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը յունիսի 1-ին արած վճռով արձակել է տեսչին և ուսուցչական խումբը: Ինչպէս մենք տեղեկանում ենք «Մշակի» 119-րդ №-ից, հոգաբարձութիւնն ունեցել է իր յարգելի պատճառները: Սակայն ուսուցիչները, կամ սրանց բարեկամները, ինչպէս և «Հորիզոնը» վայնասուն են բարձրացրել և պահանջել բաւականութիւն: «Հորիզոնը» մի կողմից իր առաջնորդողով, Ս. Կ. ստորագրութեամբ մէկը միւս կողմից, ուսուցիչ Արտաշէս Աբեղեանը երրորդ կողմից՝ հոգաբարձութեան վճիռը անասելի ոճիր են համարում հայ դպրոցի և ուսուցչութեան վերաբերմամբ և օգնութեան կանչում և՛ էջմիածինը, և՛ հասարակութիւնը և՛ վերջապէս հայ ուսուցչութիւնը՝ հայ ուսուցչի ոտնահարված պատիւը պաշտպանելու համար:

Բայց, պարոններ, մի՞թէ նոր է ոտնահարվում (եթէ ենթադրենք, որ ոտնահարված է) հայ ուսուցչութեան պատիւը: Ամեն տարի կատարվում է այդ ոտնահարութիւնը (ամեն տարի արձակվում են և արձակվել են ուսուցչական խմբեր. այս կարգը բղխում է հայ ուսումնարանների վիճակի անորոշութիւնից և հայկական կեանքի յուրի պայմաններից). ինչո՞ւ չէք բողոքել, ինչո՞ւ այն ժամանակ այդ տեսակ վայնասուն չէք բարձրացրել: Որովհետև, ի հարկէ, ոտնահարութիւնը այժմ ձեր կաշուին է դիպչում, այնպէս չէ՞: Բայց մի՞թէ դուք չը գիտէք, որ այդ պայմանների մէջ է ապրել և ապրում հայ ուսուցիչների մեծամասնութիւնը: Ձեզ վերադարձնելով ձեր պաշտօնները՝ հայ ուսուցչութեան պատիւը չի պաշտպանվի (դա խաբէութիւն է), քանի որ այսօր հարիւրաւոր ուսուցիչներ այդ միևնոյն կարգով հոգաբարձութեան որոշմամբ արձակվել են և արձակվում իրանց պաշտօններից: Պահանջեցէք, որ նրանց էլ չարձակեն. չը վերադառնաք ձեր պաշտօններին, մինչև որ ուրիշ տեղերի արձակված ուսուցիչներին էլ նորից կը հրաւիրեն իրանց պաշտօններին, և այն ժամանակ միայն կասեմ, որ դուք գաղափարի համար էք դուրս եկել և ոչ թէ ձեր կաշուի համար, առանձին պաշտօններ նորից ձեռք բերելու:

Այս այսպէս լինելուց յետոյ, այս էլ կասեմ, քանի որ հայոց դպրոցներում շարունակվում են նրանց գոյութեան նախկին պայմանները, ամեն տարի ուսուցիչ արձակելը մի տեսակ բարիք էլ եմ համարում: Եթէ ուզում էք բարւոքել հայ ուսուցչի դրութիւնը, պէտք է ցոյց տաք աւելի ազդու և արմատական միջոցներ, քան ձեր բողոքը: Ձեզ վերադարձնելով ձեր պաշտօնները, ընդհանուր ցաւը չի լաւանայ. պահանջեցէք, որ այդ միևնոյն կերպով վարվեն և այլ տեղերի արձակված ուսուցիչների հետ: Բայց ինչպէ՞ս կարելի է այդ անել. լաւ մտածեցէք և կը տեսնէք, որ շուտ-շուտ ուսուցիչներ փոխելն ունի իր խորին և բնական պատճառները. միշտ էլ հոգաբարձութեան լոկ քմահաճոյքը չէ, այլ մի տեսակ պարտք. շատ տեղերում ուսուցչական խմբեր չեն կանգնած իրանց կոչման բարձրութեան վրա, կամ նիւթական միջոցներ չը կան, կամ անձնական տրամադրութիւններ կան, հանգամանքներ, որոնք չեն կարող որոշ դեր չը խաղալ ուսուցիչներ փոխելու հարցում. վերջապէս հայ դպրոցական կեանքը տարիների ընթացքում այս կարգն է մշակել ուսուցչական պաշտօնավարութեան համար: Վատ է այդ կարգը, ճիշդ է: Ընդհանուր դրութիւնը փոխելու համար բողոքները անզօր են հանդիսացել. պէտք է ցոյց տալ արմատական միջոցներ: Գուցէ կարելի է պահանջել, որ հոգևոր բարձր իշխանութիւնը ուսուցիչներ վարձելու և արձակելու իրաւունքը առնի հոգաբարձութիւնների ձեռքից և յանձնէ թեմ. տեսուչների կամ այլ հեղինակաւոր մարմնի, որոնք կարող կը լինեն գէթ մասամբ կանոնաւորել ուսուցիչներ արձակելու և վարձելու հարցը գոնէ ծխական ուսումնարանների համար: Հայ ուսուցչութիւնը ոչինչ չէ կարող անել յօգուտ ձեզ, նաև հասարակութիւնը, և ոչինչ չը պէտք է կարողանայ անել նաև Կաթողիկոսը ներկայ դիպուածում, եթէ չէ ուզում բռնութիւն գործ դնել հոգաբարձուների խղճի վրա, որոնք արձակել են ուսուցիչներին՝ ուսումնարանի մի քանի պակաս կողմերն ուղղելու համար: Ուսուցչութիւնը շատ-շատ կարող է ցաւել կատարված եղելութեան վրա: Բայց հանգստացէք, պարոններ, թողէք հացկատակի դերը բարձր գաղափարների դիմակի տակ: Թո՛ղ ձեր տեղը գան նորերը, աւելի լաւ ույժերը. մի՛ կարծէք, որ ձեզա-

[illegible]

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

III *)

Որքան շատ է խօսել Credo-ն Շ. Կուրղինեանի մասին, այնքան ես քիչ առիթ ու կարիք ունեմ ուշադրութեան առնելու նրա մեղադրական ակտը: Ինչո՞ւ: Որովհետև նա մի խօսf անգամ չէ ասում բուն նիւթի, իմ ընտրած թեմայի մասին, որի համար ես կարող եմ միայն պատասխանատու լինել: Credo-ն դիմել է հրապարակական մի աններելի խաղի:

Ահա ինչպէս:

Իմ խնդիրն է եղել, ինչպէս վկայում է գրքոյկիս վերնագիրը, քննել և վերլուծել միմիայն աշխատանքի և աշխատաւորի գաղափարը երեք բանաստեղծների երկերի մէջ: Ոչ ոք իրաւունք չունէր սպասելու, որ ես այդ վերնագրի տակ պարտաւորվում էի նաև այլ զգացմունքներ ու գաղափարներ — օրինակ սիրոյ, հայրենիքի, ազգի և այլն վերաբերեալ — քննութեան առնելու: Եթէ մէկը աշխատութեան նիւթ է ընտրում, օրինակ, փիլիսոփայական և բնագիտական խոհերը Գեօթէի քերթուածքներում, ոչ ոք չէր պահանջի նոյն հեղինակից նաև Գեօթէի էսթեթիկայի վերլուծութիւն: Եթէ մէկը ուսումնասիրում է Հ. Հայնէի դէմքը՝ իբրև ազատագրութեան երգչի, ոչ ոք չէր սպասի, որ այդ թեմայի տակ հեղինակը կը շօշափէր նաև բանաստեղծի լիրիկան, սիրոյ գաղափարը նրա երկերում: Այսպէս և ուրիշ օրինակներ: Միայն նախապետական մտածողութեամբ բռնված և հարցերի ու էրևույթների մասնագիտականացման մասին թիւր հասկացողութիւն ունեցող մարդը կը պահանջէ, որ մի հեղինակի երկի մասին խօսք լինելուց՝ պիտի սկսել Ադամից և Եւայից, սպառել նրա ողջ բովանդակութիւնը բոլոր կողմերից:

Այդպիսի անմիտ պահանջատէրների թւին է պատկանում Credo-ն: Նա բացարձակապէս անտես առնելով զուտ աշխատաւորի գաղափարը արծարծող բանաստեղծութիւնները «Արշալոյսի Ղօղանջների» մէջ, բացառապէս առաջ է բերում ազգ և հայրենիք երգող վեց ոտանաւոր: Նա զարմանում է և մեղադրում ինձ աչառութեան մէջ, թէ ինչո՞ւ ես այդ ոտանաւորները չեմ շօշափել: Պատասխանում եմ. որովհետև աշխատանքի և աշխատաւորի գաղափարներին նուիրված թեմայիս մէջ ես կարիք և նոյն իսկ իրաւունք չունէի ազգ ու հայրենիքի, վաթանի, ղարիբութեան և այլ գաղափարներ յիշատակելու: Մենք հետևողականօրէն նոյն կերպ վարվել ենք և Ադա-Նեգրիի ու Յակոբեանի նկատմամբ, որոնց երկերից ոչինչ աւելի չենք շօշափել, բացի աշխատանքի ու աշխատաւորի վերաբերեալ ոտանաւորներից: Եթէ մենք դիտաւորեալ կերպով լուած լինէինք պրօլետարական երգչուհու բանաստեղծական փառքը իբր նսեմացնող վեց ոտանաւորների մասին, ապա մենք նոյնպէս դիտաւորութեամբ կանգ կառնէինք Յակոբեանի առաջին ժողովածուի (հրատարակված 1899 թւին) վրա, ուր ամբողջ գրքոյկը ծայրէ ի ծայր փայլում է նացիօնալիստական գոհարներով՝ նրա դէմքը աւելի մթնացնելու համար: Բայց մենք այդպէս չը վարվեցինք, որովհետև հետևողական և օբիեկտիվ էինք մեր քննադատութեան մէջ: «Մեր բնաբանի տեսակէտից ուշադրութեան առնել Յակոբեանի առաջին ժողովածուն չենք կարող, որովհետև այնտեղ աշխատանքի և աշխատաւորի գաղափարի հետքն անգամ չը կայ. այնտեղ տիրապետող ուղղութիւնը հայրենիքի գաղափարն է, որի տեսակէտից Յակոբեանը արդէն այլ բանաստեղծների շարքին է պատկանում» (եր. 17—18): Ահա թէ որքան անաչառ ենք եղել մեր վերաբերմունքի մէջ, պ. Credo: Եւ որպէսզի ճշգրտօրէն սահմանագծվէր Յակոբեանի ունեցած գաղափարային էվօլիւցիան իր վերջին ժողովածուի մէջ, մենք անմիջապէս յարել ենք. «Առհասարակ հասարակական-գաղափարային դաւանանքի տեսակէտից գոյութիւն չունի որևէ առնչութիւն Յակոբեանի I և II ժողովածուների մէջ. I-ի մէջ նա հանդէս է գալիս իբրև նացիօնալիստ պօէտ, II-ի մէջ՝ որպէս պրօլետարիատի երգիչ» (եր. 18):

Բայց մի հարց. ինչո՞ւ Credo-ն նոյն մեղադրական պահանջը չէ ուղղել մեր դէմ՝ Յակոբեանի ազգ ու հայրենիք երգող ոտանաւորները չը յիշելուս համար. ինչո՞ւ նա այնքան փայփայանքով ու գուրգուրանքով է վերաբերվում դէպի Յակոբեանը, չունե-

ցած արժանիքներ վերագրում նրան, իսկ Կուրղինեանի նկատմամբ նա այնչափ կոյր ու տենդենցիօզ է, մաղձոտ ու նախանձոտ: Դա հանելուկ չէ, որովհետև Credo և Յակոբեան միևնոյն անճակտելի սուբեկտի տարբեր արտայայտութիւններն են. sapienti sat: Դա, ընթերցող, նորագոյն մի փաստ է վերջին գրախօսական օտարոտի կուրսերից: Եւ հէնց այդ փաստը բաւական է, որ չմարդ արհամարհէ Credo-ի «Քննադատութեան քննադատութիւն» փթթանքները. Credo-ն դրանով ոչ թէ բարձրացրել, այլ ստորացրել է Յակոբեանին...

Կուրղինեանի ամբողջ պրակի 43 ոտանաւորներից միայն վեցն է հիւսված ազգային հայրենասիրական ոգով, ինչպէս ճիշդ նկատել է նոյնը և Մեսնիկեանը: Եթէ այդ չնչին փոքրամասնութիւնը իր մօտիվներով նացիօնալիստական-պատրիօտական լինէր նոյնիսկ մինչ շօվինիզմի աստիճան, այնուամենայնիւ այդ հանգամանքը չէր կարող մազաչափ անգամ սասանել մեր հիմնական բնորոշումը հայ բանաստեղծուհու մասին. նրան է պատկանում հայ պրօլետարական մուզայի առաջին դափնին. նա գիտակից բանւորութեան մարտնչող երգչուհին է: Այս անհերքելի փաստ պէտք է լինի բոլոր կարգացած ճիշդ հասկացողների և բացատրողների համար:

Չը պէտք է մոռանալ, որ այդ սակաւաթիւ ոտանաւորները պատկանում են հայ բանաստեղծուհու արտադրութիւնների սկզբնական շրջանին, երբ նա, ինչպէս ամեն մի երիտասարդ գրող, նոր ասպարէզ իջնելով, դեռ չէր կազապարվել իր արուեստի մէջ, դեռ չէր պարզել իրան մի ուրոյն, գիտակցված ուղի: Կուրղինեանի այդ սկզբնական քայլերը ընթանում էին ոչ թէ գիտակցական նացիօնալիզմի վճռական ներշնչումներով, այլ ազգային և ազգայնական թափանցիկ ու թռուցիկ հովերով, տեղական հայրենասիրութեան (լօկալ պատրիօտիզմի) վարանոտ և մասամբ վշտակիր, յոռետես ելևէջներով: Եթէ այդպէս չը լինէր, նա այնքան շուտ և անդարձ չէր թողնի այդ սկզբնական մոլոր ուղին, այնպիսի արագութեամբ չէր համակվի նոր գաղափարներով, ուր նա անշեղ ու անդաւաճան շարունակեց պրօլետարական իդէալը իր քնարի լայտ-մօտիվը դարձնել:

B. Lucifer

(Վերջը միւս անգամ)

*) Տես «Մշակ» № 120.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

I

Էնզէլի, 1 յունիսի

Սարդար Բահադուրի և Եփրեմի բանակի գալուստի առիթով քաղաքը զարդարված էր դրօշակներով և երկու տեղ էլ կապված էր յաղթական կամար, զօրքի անցնելու համար:

Բանակի մի մասը շոգենաւով՝ հրամանատարների հետ՝ տեղս հասաւ մայիսի 30-ին, իսկ մեծ մասը այսօր ձիերի հետ: Այսպիսի ընդունելութիւն Պարսկաստանում շատ քիչ է պատահում:

Բանակի մուտքը ընդունվեց թնդանօթաձգութեամբ և զինուորական երաժշտութեամբ: Երաժշտախումբը յատուկ բերել էր տրված Ռաշտից այդ առիթով:

Բանակն իր հետ բերել էր նաև շահսեւանների խաներից 59 հոգու, որոնց մի մասը բռնված է կռւի մէջ, միւսը անձնատուր եղած: Խալխալ գաւառի աւերող յայտնի Բէյուգ-խանը բանտարկեալների մէջ է գտնվում:

Հայոց դպրոցի դահլիճում ներկայացումերեկոյթ տրվեց մայիսի 31-ին, ի պատիւ զօրքի:

Վաղը բանակը ճանապարհ է ընկնելու Ռաշտ և այնտեղ մի երեք օր մնալուց յետոյ՝ գնալու է Թէհրան, որտեղից շատ կարելի է գնայ Ղաշանի շարժումը ճնշելու, եթէ մինչև բանակի Թէհրան հասնելը այդ շարժումը շարունակվելիս լինի: Բանակը կազմված է 650 հոգուց, որոնց միայն 30 հոգին է հայ, մնացեալի մեծ մասը բախտիարցիներ են:

Մուշահիդ

II

Թաւրիզ, 30 մայիսի

Ընդհանուր Ատրպատականի թեմակալ Կարապետ եպիսկոպոսն ուղևորվեց արդէն Սալմաստ, ինչպէս որ հաղորդել էի «Մշակին»: Գեն.-նահանգապետը հարկաւոր հեռագրական հրամանները տուել է այն տեղերի դատաւորներին, ուր այցելելու է թեմակալը: Սալմաստից ստացված հաւաստի լուրերին նայած, սրբազանին ընդունել են մեծ շքով ու պատւով: Թեմակալի առաջին գործն է եղել, ուսումնարաններն այցելելուց և նրանց վիճակի հետ փոքր ի շատէ ծանօթանալուց յետոյ, գնալ Սառնա գիւղը, որտեղի գիւղացիք տանջվում են արտառոց պահանջների և նեղութիւնների ձեռքում: Թեմակալի յորդորմամբ գիւղացիք միաբան համաձայնութիւնով վճռել են գիւղը գնել աղաներից, որոնք յօժար են ծախելու: Թեմակալի գրաւոր գեկուցման վրա, թեմ. խորհուրդը բանակցութիւններ է կատարում գիւղատիրոջ հետ՝ գիւղը գիւղացոց հաշւին առնելու նպատակով: Մեծ յոյս կայ, որ գործն առաջ հետևանք ունենայ, որով գիւղացիք ընդմիշտ ազատվէին գիւղատիրոջ անողոք ճանկերից: Բացի դրանից՝ դա բարի խթան

[illegible]

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈԼՍՈՒՄ

[illegible]

Ինչպէս այն ժամանակ, նոյնպէս և այժմ երիտասարդ թիւրքերը ասում են, որ դա պրովօկատորների գործն է: Երիտասարդ թիւրքերի համար աննպաստ լուրերն աւելի ևս սաստկացան շնորհիւ այն հանգամանքի, որ ոստիկանութիւնը անհրաժեշտ էր համարել արգելել ցոյցերը թաղման ժամանակ: Հակառակ ազատական պատգամաւորների ու սպանվածի բարեկամների խնդրանքներին՝ ոստիկանութիւնը կարգադրեց անյապաղ թաղել նրան. նա բռնի կերպով վերցրեց նրա մարմինը և ժանդարմների ու մի բատալիօն հետևակների հսկողութեամբ տարաւ թաղելու, առանց թոյլ տալու ուղեկցել նրան: Այդ վարմունքը չափազանց ճնշող տպաւորութիւն թողեց: «Սէդայը Միլլէթ» լրագրի հրատարակիչը յայտարարեց, որ իր լրագրի վերջին համարը, նուիրելով խմբագրի մահվան ու հրատարակելով այդ առիթով մի քանի փաստաթղթեր, այսուհետև կը դադարեցնի, ի նկատի առնելով այն՝ որ Պոլսում մամուլի ազատութիւն չը կայ: Նա առաջարկում է կառավարութեանը ցենզուրա մացնել, որպէսզի մամուլի այն գործիչները, որոնք համամիտ չեն իշխանութեան ղեկավարների հայեացքների հետ, գոնէ չը վտանգեն իրանց կեանքը:

(«Р. В.»)

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

8 յունիսի

ՉԻՏԱ: Չիտա գետը հեղեղել է քաղաքի կցչւու մասը: Բնակիչները մակոյկներով ազատվում են: Կան զոհեր:

ԺԻՏՕՄԻՐ: Ժէրաժնօ աւանն այրվեց: Մնացել է միայն 8 տուն: 500-ից աւելի ընտանիքներ մնացել են առանց օթևանի:

ԼՕՁ: Սենատոր Նէյդգարտի ուղարկած ատրճանաւոր Սվէրչկօվը, քննելով տեղական զինուորական ծառայութեան առհանի գործերը, գտաւ ամեն ինչ կարգին:

ՎՕԶՆԵՍԷՆՍԿԱՅԱ (Կուբանի շրջան): Խակուրէնի աւլում վրէժխնդրութիւնից սպանված է մի ամբողջ ընտանիք՝ մարդ, կին և 5 երեխաներ: Ծծկեր երեխային գտել են մօր գրկում միջից կիսված:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Յունիսի 6-ին, ցերեկով, հրդեհ առաջացաւ Զաբալկանեան պրօսպէկտում, Գրոմօվի տանը, Նովօդէվիչեան վանքի մօտիկ: Մի մարդ այրվել է, իսկ մի քանի հոգի ստացել են ծանր այրուածքներ:

ԿԱԼԷ: 10 դիակ է հանված ջրասոյզ եղած ստորաջրային «Պլիւվիօզ» մակոյկից:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառնային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

—

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ մարդատար № 12 գնացքը՝ 2 ժ. 38 ր. ցերեկ., Գանձակ է հասնում 9 ժ. 9 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 20 ր. գիշերվայ, Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 16 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 8 ժ. 1 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժ. 48 ր. առաւ.: Արագ № 2 գնացքը՝ 8 ժ. 15 ր. առաւ, Գանձակ է հասնում 1 ժ. 28 ր. ցեր., Եւլախ՝ 3 ժ. 6 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 7 ժ. 15 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 10 ժ. 8 ր. գիշ., Բագու՝ 10 ժ. 53 ր. գիշ.: Պոստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 18 ր. գիշ., Եւլախ՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 23 ր. առաւ., Բալաջարի՝ 3 ժ. 13 ր. ցեր., Բագու՝ 4 ժ. 45 ր. ցեր.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պոստատար № 74/75 12 ժ. 22 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 11 ժ. 21 ր. առ., Էջմիածին կայար.՝ 4 ժ. 49 ր. ցեր., Նախիջևան՝ 10 ժ. 51 ր. գիշ.. Ջուլֆա՝ 12 ժ. 29 ր. գիշ.: Ապրանքատար-մարդատար՝ 4 ժ. 15 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 3 ժ. 10 ր. գիշ., Էջմիածին՝ 8 ժ. 38 ր. առաւօտեան, Երեւան՝ 10 ժ. 9 ր. առ.. և այդտեղից դէպի այլևս չէ գնում:

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 5՝ 7 ժ. 31 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 30 ր. առաւ.: Պոստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 5 ժ. 47 ր. երեկ., Բաթում՝ 3 ժ. 25 ր. գիշ.: Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 2 ժ. 39 ր. գիշ., Բաթում՝ 10 ժ. 49 ր. առաւօտեան:

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № 7/8 8 ժ. 28 ր. առ., Միխայլօվօ է հասնում 12 ժ. 42 ր. ցեր., Բորժոմ՝ 2 ժ. 3 ր. ցեր.: Մարդատար № 9/10 3 ժ. 36 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 7 ժ. 56 ր. երեկ., Բորժոմ՝ 9 ժ. 13 ր. գիշերվայ:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

[illegible]

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺԻՇԿՆԵՐ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնած 1880 թ.

[illegible]

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:

Բ. Կ. ԱՂԱՄԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Ի. Ց. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

Վճարը 50 կ.: Հրաւիրվում ձրի: Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

103. 0—59

ԲԺ. Ե. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑԸ

ՏԵՂԱՓՈԽՎԵԼ Է ամառվայ համար

ԱԲԱՍԹՈՒՄԱՆ

(Дача Миракова)

(օ. մ.) 711. 3—1

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱԳԵՆՏ

Մ. Ա. ԳԱԺՕՆԻԱՆ

ՏԵՂԱՓՈԽՎԵԼ Է—уголъ Михайловской и Кирочной, отель „ИМПЕРІАЛЪ".

(ա. օ.) 679. 5—5

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

1) «ՏՂԱՄԱՐԴԻ ՏՐԻՊԵՐԸ և ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ», պատկերազարդ, գինը 20 կոպ.: Անհրաժեշտ է ամեն մի հասակաւորի, մանաւանդ գաւառացիների համար, որտեղ չը կան մասնագէտ բժիշկներ: Բազմաթիւ խորհուրդներ և դեղեր տրիպերի դէմ: 2) «ՏՂԱՄԱՐԴԻ ՍԵՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ»: Բացարձակապէս ցոյց են տրված տղամարդի ամբողջ սեռական բնոյթը, գաղտնիքները եւ կրքերի ազդեցութիւնը: Կարճ ժամանակում գրքերը աներեւակայելի ընդունելութիւն գտան եւ սպառվելու մօտ են: Ծախվում են Թիֆլիսում „Կենտրոնական", „Գուտենբերգ", „Փարոս" եւ „Կովկասեան" գրավաճառանոցներում:

(օ. մ.) 677. 5—4

„Գուտտենբերգ"

գրավաճառանոցում վաճառվում են.

«Ուղեցոյց գիւղացի կօօպէրատորին», Ս. Բուդաղեանի	25 կ.
«Նուպար փաշա», Է. Բէրտրանի	50 կ.
«Թմկաբերդի առումը», Յով. Թումանեանի	15 կ.
«Բանաստեղծութիւններ», Յով. Թումանեանի (ընտիր թղթի վրա)	3 ր.
«Պատմուածքներ Թիւրքահայերի կեանքից», Վ. Փափազեանի	1 ր.
«Բնախօսութիւն», Թ. Ա. Ազգապեանի	80 կ.
«Ինքնազարգացումն», գիտական գրադարան, Ս. Թառայեանի	20 կ.
«Տառակ Տարօնոյ», երգարան	60 կ.
«Պատմութիւն Պղնձէ քաղաքի»	50 կ.
«Քաղաքավարութիւն», կանոնաւոր կեանքի ուղեցոյց, Բրտեանի	60 կ.
Հայոց Դրամ. Ընկերութիւնը Թիֆլիսում», պատկ. տեղեկագիր 1907—8	1 ր.
«Ինքնուսոյց ռուսերէն լեզուի», երկու հատոր, պոստի ծախքով	1 ր. 30 կ.
Ադա-Նեգրի. «Բանաստեղծութիւններ», 2 հատոր, Թ. Յ. Յակոբեանի	50 կ.
«Նոր առաւօտ» (պօէմ), Յ. Յակոբեանի	15 կ.
«Մեր տաճարը», պատկերազարդ, Պոլսի տպագր.	50 կ.
«Սուրբ Փրկչեան ընդարձակ օրացոյց», Պոլիս	1 ր.
«Մեղուաբուծութիւն», 108 նկարներով, թարգմ. Վարդանեանի	75 կ.
«Գեղարուեստ», խմբ. Գ. Լևոնեանի, պոստի ծախքով	2 ր.
«Կիլիկեան արհաւիրքը», Պարթևեանի	75 կ.
«Ադանայի կեանքը», Թէրզեանի	30 կ.

Դիմել՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ „Гуттенбергъ". 701. 2—2

300—500 ՌՈՒԲԼԻ ամսական եկամուտ կունենայ իւրաքանչիւրը՝ սովորելով առանց դժուարութեան մեր առաջարկած արհեստներից մէկն ու մէկը. պատրաստումն ամեն տեսակ սապոնի—1 ր. 85 կ., շաքարի և սոսինձի—1 ր. 45 կ., լակի, օլիֆի, պլիտուրի և զմուռի—1 ր. 55 կ., վաքսի, օծանելիքի՝ կօշիկների, մեքենաների և անիւների համար, քսելու իւղի, գուտալինի, խմելիի և այլն—1 ր. 65 կ.: Պատրաստումն ամեն տես. թանաքի, հէկտօգր. կանգուածի, տուշի, սև մատիտի, կնքանեկի և այլն—1 ր. 65 կ., կոնֆետների իւղի - 1 ր. 75 կ.: Պատրաստումն կօսմէտ. և տուալէտային պարագաների—1 ր. 55 կ., արուեստական հանք. ջրերի, կվասի, մրգ. զազ. խմիչքների—2 ր. 65 կ. Բոլոր այդ գրքերը ունեն նոր ցուցմունքներ: Պատրաստելու համար հարկաւոր չէ ոչ մի կարասիք եւ առանձին շինութիւն: Ուղ. ենք վերադիր վճ.: Կարելի է եւ մարկաներով: Հազարաւոր շնորհակալութիւններ: Պահեստ՝ С.-Петербургъ, Офицерская, 50—213. «Кн—во ФАБРИКАНТЪ». (26, 9) (П. 56305) 552. 2—2

Типографія „Экономія" Большая Ванкская № 3.